

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pirmsskolas izglītības skolotājs

EVITA KRASTA

**Netiešās lasītprasmes sekmēšana 4-5 gadus veciem bērniem dabas
izpētes procesā**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Lektore

Mg.paed.

Rasma Purmale

Akadēmiskais amats

Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Vārds, Uzvārds

Paraksts

MADONA
2020

Anotācija

Kvalifikācijas darba nosaukums: Netiešās lasītprasmes sekmēšana 4-5 gadus veciem bērniem dabas izpētes procesā.

Kvalifikācijas darba autore: Evita Krasta

Darba vadītājs: Mg. Paed. Rasma Purmale

Kvalifikācijas darba apjoms: 49 lpp.

Kvalifikācijas darba mērķis: pētīt teorijā un praksē 4-5 gadus vecu bērnu netiešo lasītprasmi un tās veicināšanas iespējas dabas izpētes procesā.

Kvalifikācijas darba uzdevumi:

1. Pētīt un analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par bērnu lasītprasmi, tās veidiem, metodēm.
2. Pētīt un analizēt pedagoģisko literatūru par dabas izpētes procesu.
3. Analizēt vidējā pirmsskolas vecuma bērnu attīstību pētāmā temata aspektā.
4. Izstrādāt kritērijus bērnu netiešās lasītprasmes vērtēšanai.
5. Izstrādāt dažādas aktivitātes lasītprasmes pilnveidei dabas izpētes procesā un veikt praktisko pētījumu.
6. Apkopot un analizēt iegūtos rezultātus.
7. Izdarīt secinājumus.

Pētīšanas metodes:

1. Teorētiskā pētījuma metode–teorētiskās literatūras salīdzinošā analīze.
2. Praktiskā pētījuma metodes–novērojums, sarunas ar bērniem, vecāku anketēšana.

Hipotēze ir pierādītā, jo pedagoģisko darbību praktiskajā pētījumā apstiprinās, ka 4-5 gadus vecu bērnu netiešā lasītprasme tiek sekmēta, ja pedagogs dabas izpētes procesā mērķtiecīgi pielieto dažādas metodes.

Kvalifikācijas darba struktūra: teorētiskā un praktiskā daļa, 23 attēli, 2 tabulas, 1 pielikums, 41 izmantotās literatūras avots.

Atslēgas vārdi: lasītprasme, netiešās lasītprasmes apguves pieeja, vidējais pirmsskolas vecums, dabas pētniecība.

Annotation

The title of the qualification paper: Promotion of indirect reading skills for 4-5 years old children in nature research process.

The author of the qualification paper: Evita Krasta

Consultant of the paper: Master of pedagogy Rasma Purmale

The qualification paper contains 49 pages.

The aim of the qualification paper: to study in theory and in practice indirect reading skills for 4-5 years old children and its possibilities of the promotion in nature research process.

The tasks of the qualification paper:

1. To study and do the analysis pedagogical and psychological knowledge about children reading skills, its types, methods.
2. To study and do the analysis pedagogical knowledge about nature research process.
3. To analyse the development of average preschool age children in terms of the topic under study.
4. To develop criteria and indicators of indirect reading skills.
5. Develop activities for improvement of reading skills in nature research process and to conduct the practical study.
6. To collect and analyze obtained results.
7. To take conclusions.

Methods of research:

1. Theoretical method: comparative analysis of theoretical literature.
2. Practical method: observation, conversations with children and parents, parents questionnaires.

The hypothesis has been proven as a practical study of pedagogical practice confirms the indirect reading skills for 4-5 years old children promote, if teacher in nature research process purposefully use different methods.

Structure of qualification work: theoretical and practical parts, 23 images, 2 tables and 41 literature sources.

Keywords: reading skills, indirect reading approach, nature research, average preschool age children.

Saturs

Ievads	5
1. Teorētiskais pētījums.....	7
1.1. Lasītprasme – jēdziena skaidrojums, lasītprasmes apguves pieejas.....	7
1.1. 4-5 gadus vecu bērnu raksturojumspētāmā temata aspektā.....	13
1.3.Netiešās lasītprasmes apguves iespējas dabas izpētes procesā.....	17
2. Netiešās lasītprasmes sekmēšanas iespējas 4-5 gadus veciem bērniem dabas izpētes procesā - praktiskais pētījums.....	25
2.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums	25
2.2. Pētījuma norises apraksts un sākotnējo rezultātu analīze.....	26
2.3. Vecāku vērtējums par bērnu lasītprasmes sekmēšanu.....	29
2.4. Pedagoģiskā darbība netiešās lasītprasmes apguvei.....	34
2.5. Rezultātu salīdzinošā analīze	38
Secinājumi.....	43
Izmantotās literatūras saraksts.....	44
Pielikumi	47

Ievads

Lasīt mācīšanās pirmsākumi Latvijā meklējami jau senā pagātnē, par to varam pārliecināties, lasot dažādu autoru biogrāfisko atmiņu tēlojumus, kur kā pirmā lasāmgrāmata ģimenē tiek izmantota Bībele.

Mūsdienās pirmie pamati bērna lasītprasmei tiek likti jau kopš bērna piedzimšanas vai pirms tās. Ģimene ir tā, kura pirmā bērnam māca valodu. Viena no galvenajām pozitīvajām pieredzēm lasītprasmes apgūšanai ir vecāku paraugs, kā arī grāmatu esamība mājās. Bērns kopā ar vecākiem šķirsta un lasa grāmatas, pārrunā dažādas ikdienas dzīves norises un situācijas. Svarīgi, lai lasīšanas process būtu saistīts ar kaut ko ļoti nozīmīgu, svarīgu un interesējošu bērnam. Lasīšana priekšā palīdz bērnam pareizi saklausīt vārdus un tos iemācīties.

Lasīšana ir prasme, kas attīsta radošumu, iztēli un valodu. Lasīšana ir viens no lielajiem ilgtermiņa pamatiem visa dzīvei.

Lai kā negribētos noliegt, taču mūsdienās grāmatu lasīšana bērniem kļūst maznozīmīgāka, jo pirmsskolas vecuma bērnus ātrāk piesaista modernās tehnoloģijas. Tādēļ svarīgi radīt bērniem pārliecību, ka lasīšana ir brīnišķīgs izklaides veids. Lai radītu interesei par lasīšanu, bērniem nepieciešams parādīt, ko darīt ar iegūto informāciju, kad grāmata ir izlasīta.

Autori lasītprasmes apguvi ir definējoši ļoti dažādi. Analizējot tās, izriet 2 galvenās pieejas – analītiski sintezējošā (sabarotošana, skaņošanas, sabalsošanas) metode un veseluma pieeja lasītprasmes apgūvē. Nav pareizas vai nepareizas lasītprasmes metodes, galvenais, lai tiek sasniegts mērķis – bērns ir iemācījies lasīt un izprot lasīto.

Lasītprasmes, rakstīšanas, runāšanas un klausīšanās sekmēšana jāveic bērniem saprotamā vidē, valodā un veidā, lai nerastos problēmas valodas apgūvē.

Mūsdienās daudzu bērnu saskare ar dabu ir ļoti minimāla. Cieņu un mīlestību pret dabu nevar iemācīt, atrodoties telpās. Tā jāapgūst tieši vērojot un izzinot dabas procesus.

Ir pieejami dažādi uzdevumu krājumi, metodiskie materiāli, dažādi pētījumi par gan par lasītprasmi, gan par mācīšanos dabā. Vecāki ar tiem var iepazīties un pielietot sava bērna izglītošanai. Tāpat ikvienam skolotājam ir iespēja tos izmantot savā ikdienas darbā.

Pētījuma objekts: dabas izpētes process.

Pētījuma priekšmets: 4-5 gadus vecu bērnu netiešā lasītprasme.

Pētījuma mērķis: pētīt teorijā un praksē 4-5 gadus vecu bērnu netiešo lasītprasmi un tās sekmēšanas iespējas dabas izpētes procesā.

Pētījuma hipotēze: 4-5 gadus vecu bērnu netiešā lasītprasme tiek sekmēta, ja pedagogs dabas izpētes procesā mērķtiecīgi pielieto dažādas metodes netiešās lasītprasmes attīstīšanai.

Pētījuma uzdevumi:

1. Pētīt un analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par bērnu lasītprasmi, tās veidiem, metodēm.
2. Pētīt un analizēt pedagoģisko literatūru par dabas izpētes procesu.
3. Analizēt vidējā pirmsskolas vecuma bērnu attīstību pētāmā temata aspektā.
4. Izstrādāt kritērijus bērnu netiešās lasītprasmes vērtēšanai.
5. Izstrādāt dažādas aktivitātes lasītprasmes pilnveidei dabas izpētes procesā un veikt praktisko pētījumu.
6. Apkopot un analizēt iegūtos rezultātus.
7. Izdarīt secinājumus.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā pētījuma metode–teorētiskās literatūras salīdzinošā analīze.
2. Praktiskā pētījuma metodes–novērojums, sarunas ar bērniem.

Teorētiskā pētījuma bāze: darba zinātniski teorētisko bāzi pamatā veido D.Lieģenieces, Z.Anspokas, S.Tūbeles, V.Golubinas, G.Svences, R.Fišera u.c autoru darbi.

Praktiskā pētījuma bāze: X pirmsskolas izglītības iestādes 12 bērni, viņu vecāki.

Darba struktūra: 2 daļas: teorētiskā un praktiskā, 23 attēli, 2 tabulas, 1 pielikums, 41 avots.

Atslēgas vārdi: lasītprasmē, netiešās lasītprasmes apguves pieeja, vidējais pirmsskolas vecums, dabas pētniecība.

1. Teorētiskais pētījums

1.1. Lasītprasme – jēdziena skaidrojums, lasītprasmes apguves pieejas

Lasīšana ir rakstu zīmju, teksta, simbolu uztveršana, saprašana un izteikšana ar skaņām, vārdiem, teikumiem (runāšana). Sarežģīta, uz sajūtām balstīta (sensoriskās) domāšanas prasme zīmju uztveršanai un to veidojošo jēdzienu artikulācijai skaļi vai klusi – prātā. Prasme – māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam; darbības izpildes priekšnosacījums. Tāda zināšanu, darbības paņēmieni apguves pakāpe, kas ļauj apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā (Skujiņa, 2000, 91, 134).

Lasīšana ir sarežģīts psihofizioloģisks process, kā pamatā ir sarežģīts mehānisms, kur mijiedarbojas redzes, runas, kustību un dzirdes analizatori (Tūbele S., 2008, 30).

Lasītprasme – māka atveidot skaņas ar burtiem, savienot burtus vārdos, uztvert, izprast, analizēt un novērtēt rakstītu tekstu, apzināties lasīšanas mērķi un izvēlēties atbilstīgu lasīšanas veidu (Latviešu valodas aģentūra, 2019,1).

Savukārt M.Montesori uzskata, ka lasīšana – tā ir svešu domu uztveršana, secina Prudņikova (Prudņikova I., 2004, 102).

Lasītmācības pamatuzdevums ir attīstīt bērniem valodas un fonemātisko dzirdi, iemācīt skaidri, pareizi un apzināti lasīt. Lasītmācība ir saistīta ar bērnu runas attīstīšanu un sākotnējo priekšstatu veidošanu par valodu un tās struktūras pamatelementiem (Karule A., 1997).

Lasīšana ir gan lasīt mācīšanās, gan lasīšana, lai mācītos. S.Tūbele uzskata, ka lasīt mācīšanās pieprasa virkni prasmju, no kurām daudzas tiek uzskatītas par pamata prasmēm pirms lasīt apguves (piemēram, burtu pazīšana, segmentācija, sapludināšana zilbēs, fonemātiskā uztvere, analogijas stratēģijas, vārdu pazīšanas prasmes – vārdu paraugu pazīšanas un vizuālā atmiņa), dažas veidojas kā lasīšanas rezultāts (Tūbele S., 2008,25).

Tā kā apgūt lasītprasmi nozīmē gan apgūt lasīšanas tehniku, gan arī uztvert un apjēgt lasītā saturu, tad svarīgi saprast, ka nevar šos divus būtiskos procesus atraut vienu no otra, bet jādara tā, lai tie viens otru papildina (Anspoka Z., 2003,5).

V.Golubina atgādina, ka lasītmācīšanu var veikt ar dažādām metodēm, taču vispirms jārosina bērna interese par lasīšanu un tās nozīmi. To var panākt, iepazīstinot bērnu ar skaisti ilustrētām bilžu grāmatām, pasaku grāmatām, veidojot attieksmi pret grāmatām kā zināšanu glabātājām (Golubina V., 2007,231).

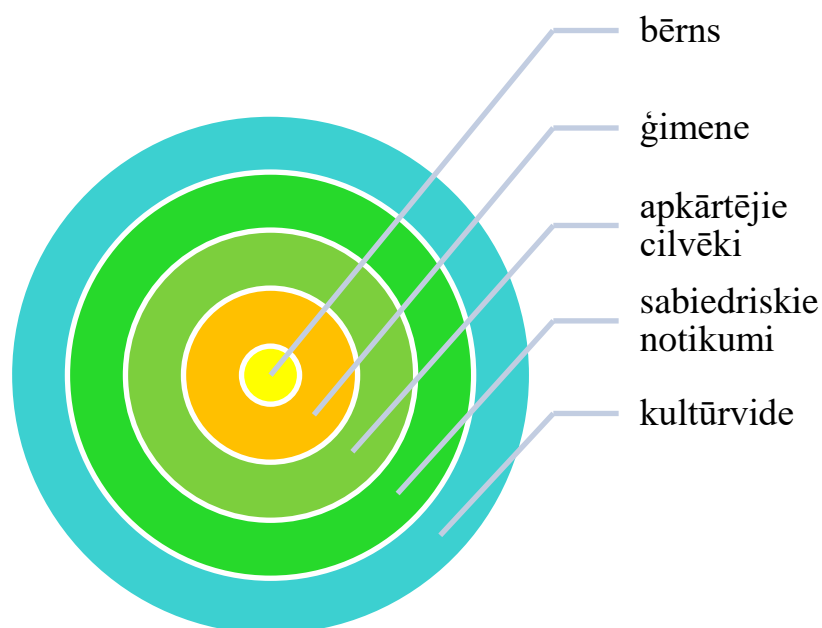
Prudņikova secina, ka M. Montesori iesaka nesākt mācīt lasīt grāmatās, tā bērns var nobīties. Sākt vajag ar atsevišķi uzrakstītiem vārdiem, jau sākumā pievēršot uzmanību, vai

nenotiek mehāniska lasīšana – bērnam ir jāizprot vārda jēga. Jāsāk lasīt ar viegliem, pazīstamiem vārdiem (Prudņikova I., 2004, 102).

S.Tūbele uzsver, ka lasītprasmes apguves būtisks nosacījums ir izglītota vide, laba pareiza sarunvaloda, kas kopumā veido valodas pieredzi un vēlāk kļūst par noteicošo aspektu lasīšanas apguvei (Kauliņa A., Tūbele S., 2012, 14).

Skolotājs mērķtiecīgi veido un uztur pozitīvu mācīšanās kultūru. Emocionāli labvēlīgā vidē bērns un pieaugušais jūtas piederīgi, droši, saprasti un var atļauties kļūdīties un no kļūdām mācīties.

Bērna lasītprasmi ietekmē dažādi ārējās vides faktori (sk.1.attēlu).

1.attēls. Vides struktūra (Kauliņa A., Tūbele S., 2012, 14)

Arī D.Lieģeniece un I.Nazarova akcentē to, ja bērnus iekļauj mērķtiecīgi organizētā mācību vidē, viņi bez tiešas mācīšanas nepiespiestā, brīvā veidā iemācās lasīt un rakstīt (Lieģeniece D., Nazarova I., 1999, 4).

Bērns, kuram apkārtējā vide ir bijusi rosinoša, parasti pats par šo lasīšanas pasauli sāk interesēties. Pirmā izpratne par to, kas ir lasīšana, veidojas jau agrā bērnībā, no tā brīža, kad bērns klausās, kad viņam lasa priekšā, kad kopīgi pārrunā izlasīto, dalās pārdzīvojumos, apskata grāmatas ilustrācijas, prāto, kas būs grāmatas nākamajā nodaļā. Viņam pašam rodas vēlēšanās uzzināt, par ko tur rakstīts, rodas pamatota vēlēšanās iemācīties lasīt (Auziņa U., 2014).

Ābece mācība ir integrēts mācību kurss, kurā sintezējas lasītprasmes un rakstītprasmes, runas attīstīšana, literatūras lasīšana un valodas mācības elementu iepazīšana. Ābece saturā

izveide un metodika pamatojas uz veseluma un caurviju principu. Izšķir pirmsābece posmu, ābece posmu un pēcābece posmu (Karule A., 1997,4).

Lasītmācīšanās procesā izšķir trīs savstarpēji saistītus posmus:

1) *Pirmsābeceposmā* bērnam rodas interese par uzrakstiem, zināmu cilvēku vārdiem, reklāmām, parādās arī pirmās rakstīt mācīšanās iemaņas. Pirmsābece periodā tiek izmantota holistiskas pieejas metode, kad vārdu iepazīšana notiek izmantojot visas maņas, un tad, kad bērns ir gatavs apgūt lasītprasmi, tiek izmantots princips no veselā uz daļām (teksts, teikums, vārds, burts) (Erasmus projekts, 2015, 33).

2) *Ābece mācīšanas posmā* bērni intensīvi apgūst vai atceras burtus, tiem atbilstošas skaņas, turpina attīstīt mutvārdu runu un pakāpeniski mācās lasīt un rakstīt (Anspoka Z., 2003, 12).

Bērns uzzina, ka vārdi sastāv no elementiem vai skaņas vienībām un ka pastāv saikne starp šīm vienībām un to grafiskiem attēlojumiem. Galvenais, lai burtu apguves procesā būtu iesaistītas visas maņas. Burtu pazīšanu nostiprina ar dažādu paņēmieni palīdzību. Svarīgi ir tos pareizi saklausīt un atpazīt to grafisko attēlu, savilkt tos kopā zilbē (Erasmus projekts, 2015, 33).

Skaņu pasaules iepazīšana pirmsskolā ir pamats bērna lasītprasmes veidošanai. Bērns jāiepazīstina ar burtiem (skaņas apzīmētājiem). Sākumā netiešā veidā, bet pēc tam tieši, kā vienā, tā otrā gadījumā izvēloties dažādus iepazīstināšanas paņēmienus.

Latviešu valodā skaņas iedala trīs pamatgrupās:

- patskaņi: a, e, i, u, o;
- līdzskaņi: b, c, d, f, g, k, l, m, n, v, p, s, r, t, z, (ietilpst arī mīkstinātās skaņas);
- divskaņi: ai, au, ei, ie, oi, iu, ui (Golubina V., 2007, 231).

3) *Pēcābece posmā* turpina izkopt pareizas un apzinātas lasīšanas prasmi. Liela uzmanība jāpievērš teksta apzinātai lasīšanai, lai bērni, lasot tekstu, to uztvertu un saprastu. Tiek piedāvāti dažādi uzdevumi gan pirms teksta lasīšanas, gan tādi, kas darāmi lasīšanas laikā un pēc tās (Karule A., 1997, 32-33).

A.Kauliņa un S.Tūbele ir apkopojušas lasītprasmes apguves metodes:

- analītiski sinetēzējošā skaņošanas metode – nosaka, ka lasīt un rakstīt māka jāveido vienlaikus. Sākotnēji jārada priekšstats par to, ka valodas pamatvienība ir vārds, ko var sadalīt zilbēs, vārds sastāv no skaņām, un vārdā var diferencēt skaņas. Lasītmācīšanas procesā īpaša uzmanība veltāma lasīšanai pa zilbēm.
- pilnīgota analītiski sintezējošā skaņošanas metode – lasītmācīšanās laikā notiek ikvienas skaņas saklausīšana vārdā un to secības noteikšana, skaņas diferencēšana, skaņu apzīmēšana ar burtiem un to atbilstības noteikšana, pareiza un apzināta lasīšana.

- fonētiskā metode – svarīgas ir attiecības starp skaņu un burtu, būtiski ir lasīt raiti, neuzsverot teksta izpratni.
- „skaties un saki” metode – vārdu atcerēšanās pēc redzes (iegaumējot).
- lingvistiskās pieejas metode – vārdu lasīšana ar skaņu / burtu atbilstībā.
- veseluma metode jeb globālās lasīšanas metode – tiek izmantota arī Latvijā. Balstās uz lasīšanu un rakstīšanu kā komunikatīvām darbībām.
- valodas kā kopuma uztveres metode – lasītmācīšana tiek cieši saistīta ar lasāmo tekstu, tās laikā skolēna lasīšanai nozīmīga ir jēgpilnu, interesantu tekstu izvēle.
- teikuma veidošanas metode – lasītmācīšanās notiek, izmantojot vārdu kartes, kas tiek mainītas vietām, mainoties lasītajam tekstam.
- intensīvā lasītmācīšanās – ietver pamatprincipus – tikai vienas burtu formas ieviešana sākumā, vārdu, kuros skaņu un burtu attiecība ir 1:1, izmantošana, burtošanas vietā – skaņošana, pakāpeniska patskaņu un līdzskaņu ieviešana un darbs ar skaņu žestiem.
- slēgtā metode - ir izlaidumu aizpildīšana tekstā, balstoties uz iepriekš izlasītu teikumu (Kauliņa A., Tūbele S., 2012, 27).

Sīkāk darba autore apskatīs veseluma pieejas metodi. Tā tiek saukta par lasīšanu ar fotografēšanas metodi, par globālās lasīšanas metodi, par holistiskas pieejas metodi, arī par lasīšanu veselumā.

Valodas kā veseluma pieejas filozofija paredz daudzu metožu un paņēmieni vienotību mācībās. Tā ir četru valodas pamatprasmju – lasīšanas, klausīšanās, runāšanas, rakstīšanas – integrācijas. Tā ir valodas kā veseluma apguve ikdienā un visa mērķtiecīgi organizētā pedagoģiskā procesa laikā bērnudārzā (Lieģeniece D., Nazarova I., 1999, 5).

Veseluma metode ļauj bērna darbību virzīt tā, lai bērns vienlaicīgi apgūst tehniku, gan arī saprot izlasīto, mācās to uzrakstīt, izteikt savu vērtējumu par lasīto un rakstīto (Anspoka Z., 2003).

Veseluma pieejā valodas apgūvē un lasītmācīšanā uzmanība tiek pievērsta teksta jēgai. Tas nozīmē, ka uzsvars tiek likt uz lasītā nozīmi un lietotā vārdu krājuma saistību ar bērnu dzīves pieredzi un pārdzīvojumiem. Veseluma pieeja valodas attīstībā māca lasīšanas procesu, bet pats darbības rezultāts – lasīšana – kļūst par sekundāru parādību. Šī pieeja nodrošina labāku teksta un vārdu nozīmes izpratni, kā arī nodrošina daudz interesantāku un radošāku lasīšanu (Lieģeniece D., Nazarova I., 1999, 68).

Vairākkārt nosaucot vienu un to pašu vārdu un skatoties uz to, bērns iegaumē šo vārdu kopumā kā veselumu („nofotografē”). Tā bērns var iegaumēt daudz vārdu, taču tas nedod iespēju

izlasīt jebkuru vārdu. Tāpēc vienlaikus ar vārdu lasīšanu veselumā jāpievēršas arī atsevišķu burtu apguvei (Latviešu valodas aģentūra, 2019,2).

R.Purmale, analizējot veseluma pieeju lasītmācīšanā, izšķir vairākus tās svarīgus mērķus:

- lai bērna vajadzība apgūt lasītprasmi ir kā dabiska nepieciešamība, lai tā izriet no bērna vajadzībām, interesēm, lasītprasmes apguves procesam jārada bauda, prieks;
- lai tiktu ievērots bērna sensitīvais periods lasītprasmes apguvē, bērna mācīšanās temps, ritms;
- bērnam jāiemācās lasīt ar jēgu, izprotot lasīto; jāiesaista visas maņas, kas dotu iespēju veidot pilnīgu tēlu par katru vārdu;
- lai bērns var radoši darboties ar vārdu, sacerēt un rakstīt stāstiņus, dzejoļus utt.;
- lai bērns prasmi lasīt varētu izmantot citu jaunu prasmju veidošanā;
- lai bērns kļūst atbildīgs pats par savu mācīšanos un izjūt lepnumu par to, ko ir apguvis;
- lai veicinātu bērna pašdarbību, paškontroli, pašaktivitāti, pašmācīšanos;
- lai lasītprasme celtu bērna pašapziņu, pašcieņu;
- lai bērns veidotos par patstāvīgu, domājošu, radošu cilvēku;
- lai bērnam būtu pašam iespēja veidot zināšanas par pasauli (Purmale R.,2005, 13).

Ā.Ptičkina uzsver, ka lasīšanai kā darbības veidam ir raksturīga, pirmkārt, acu kustības, otrkārt, runas kustības un atbilstoša domu darbība. Ar acīm lasītājs uztver grafisko informāciju. Jo plašāks ir redzes lauks, ko uztver ar vienu acu fiksāciju, bez skatiena pārvietošanas, jo ātrāk var lasīt. Ir dabiski, ka bērns, mācoties lasīt, sākumā runā skaļi. Runas kustības palīdz uztvert un izprast lasītā jēgu (Ptičkina Ā., 1997, 45).

Lasīšanas mācību metodikā izdala vairākus veidus, kā bērns var lasīt tekstu:

- lasīšana skaļi;
- lasīšana pusbalsī;
- lasīšana čukstus vai klusi;
- izlases lasīšana;
- lasīšana lomās;
- lasīšana pa grupām;
- lasīšana korī;
- kombinētā lasīšana.

Skaļā lasīšana ir pirmais veids, ko bērns iepazīst, sākot mācīties lasīt. Skaļā lasīšana ir lasītprasmes izveides pamats. Ā.Ptičkina uzsver, ka ābece mācību posmā skaļā lasīšana ir

bērniem vislietderīgākais lasīšanas veids. Tās laikā darbojas bērnu redzes, runas kustību un dzirdes analizators, kā arī domāšana, lai intelektuāli pārstrādātu gūto informāciju. Kad bērns lasa skaļi, ir iespējams sekot viņa lasīšanas pareizībai, ir iespējams uzreiz labot pieļautās kļūdas (Ptičkina Ā., 1999,22).

Skolotājs mērķtiecīgi veido un uztur pozitīvu mācīšanās kultūru. Emocionāli labvēlīgā vidē bērns un pieaugušais jūtas piederīgi, droši, saprasti un var atļauties kļūdīties un no kļūdām mācīties (Skola2030, 2019).

Strādājot ar veseluma metodi, bērni jau pirmsābece un ābece posmā pakāpeniski mācās lasīt gan skaļi, gan pusbalsī, čukstus vai klusām, orientēties tekstā un lasīt izlases veidā vai lomās, lasīt prognozējot, piemēram, izlasa virsrakstu un pēc tā prognozē, par ko būs teksts, izlasa pirmo rindkopu vai fragmentu, prognozē pēc ilustrācijām (Anspoka Z., 2003, 7).

Toties H.Helminga secinājusi, ka Montesori uzskata, ka lasītprasmes apguvei svarīgi ir lasīt klusām. Lasot acīm ir jāapsteidz mute, un, pirms bērns spēj skaļi lasīt citiem priekšā, viņam jāpavingrinās, lasot klusām vai tikai pusbalsī. Plaši izplatītais lasītmācīšanās veids, liekot katram atsevišķi skaļi lasīt visai klasei, tikai garlaiko piespiedu klausītājus un iesācējiem sagādā daudz nepatīkamu brīžu (Helminga H., 2006, 94).

Veseluma pieejā bērnam ir ļauts kļūdīties un mācīties no savām kļūdām. Bērnu var novērtēt pozitīvi gadījumos, ja viņš ir uzrakstījis nepareizi vairākus vārdus. Tomēr tā rezultātā bieži cieš precizitāte un akurātība (Lieģeniece D., Nazarova I., 1999,69).

Darba autore secina, ka lai radītu bērnam interesi par lasīšanu, galvenais noteikums ir viņu nenobiedēt, kas tas ir grūti. Rakstītā informācija bērnam ir visapkārt.

Lasīšana ir prasme, kas ir pamats cilvēka dzīvei. Tā ir māka atveidot skaņas ar burtiem, savienot burtus vārdos, uztvert, izprast, analizēt un novērtēt rakstītu tekstu, apzināties lasīšanas mērķi un izvēlēties atbilstīgu lasīšanas veidu.

Apskatot dažādas lasītprasmes pieejas, var secināt, ka nav nevienas universālas metodes, kas derētu ikvienam bērnam. Tāpēc ir svarīgi atrast bērnam vispiemērotāko metodi, lai lasītprasmes apgūšanas process noritētu veiksmīgi.

Netiešā lasītprasmes apguve paredz, ka burti, vārdi, teksti bērnam ir visapkārt vidē.

Veseluma metode paredz, ka vārdus apgūst kā veselumu, tos nedala zilbēs. Tādā veidā bērns uztver vārda jēgu atbilstoši tekstam. Līdz ar to tiek apgūta gan lasīšanas tehnikas, gan izpratne par izlasīto.

1.1.4-5 gadus vecu bērnu raksturojums pētāmā temata aspektā

Darba autores izvēlētā temata pilnvērtīgai izpētei ir nepieciešams izziņāt 4 – 5 gadus vecu bērnu fizisko un psihisko attīstību netiešās lasītprasmes pielietošanā un dabas izpētes procesā.

Saskaņā ar pirmsskolas izglītības vadlīnijām, bērnu vēlas redzēt kā pētnieku un darītāju, kurš ar skolotāja atbalstu konstruē zināšanas un veido izpratni, gūst pieredzi un vispārīgās (caurviju) prasmes, un mācību jomu pamatprasmes (Skola2030, 2019).

4 – 5 gadu vecumā raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērni spēj veikt sarežģītas kustības, labprāt skrien, rāpjas, lec. Bērnu muskuļi ir labāk attīstīti nekā bērnu spēja tos kontrolēt (Svence G., 1999,77).

Vidējā vecumposma bērniem raksturīga priekšmeta vai tā īpašību sīka analīze. Šai vecumā bērni spēj uztvert lielu daudzumu konkrētu pazīmju, viņi cenšas nosaukt visas attiecīgā priekšmeta detaļas, dzīvnieka ķermeņa daļas, var ievērot savdabības. Lai gan vērojumiem ir aprakstošs raksturs, prasmīgā pieaugušo vadībā bērni spēj izprast cēloņsakarības dzīvajā un nedzīvajā dabā (Kauce A., Kromāne Dz., Rubene I., 1972,11).

Nopietna uzmanība jāvelta organizētas uzvedības nosacījumu un prasību ieaudzinašanai. V. Golubina atgādina, ka bērna vēlme būt patstāvīgam ir liela, bet nav vēl pilnīgas izpratnes par cēloņiem un sekām. Bērni šajā vecumposmā ir ļoti viegli ietekmējami, viņus vada izziņas vēlme (Golubina V., 2007,119).

Bērniem raksturīga arī „plosīšanās” - ja bērni iekarst, grūti šo plosīšanos pārtraukt, šajā vecumā jāmacās saskaņot principus *es gribu* un *man vajag* (Svence G., 1999,78).

Tuvojoties četru gadu vecumam, izziņas attīstība kvalitatīvi mainās, pāriet jaunā pakāpē. Iepriekš gūtās zināšanas sāk apvienoties, savienoties, sāk izgaismoties cēloņu – seku saistība. Bērns ir ārkārtīgi ieinteresēts un aktīvs pret visu. Viņš vēlas savas zināšanas paplašināt un padziļināt. Tas izpaužas jautājumos, pētnieciskajā darbībā un priekā par izziņas darbību. Skolotājs priekšplānā izvirza jautājumu uzdošanu bērniem, problēmsituāciju risināšanu gan praktiski, gan verbāli un jaunu informāciju iekļauj šajā procesā (Freibergera I., Priede L., 2007,31).

Bērnu uzmanība sāk darboties „divu kanālu režīmā”, proti, bērns spēj turpināt iesākto nodarbi, paralēli klausoties, kā cits ar viņu runā – bērns vairs nepārtrauc iesākto, viņam nav nepieciešams skatīties uz runātāju. Šādi brīži ir īsi, taču tie pakāpeniski pagarinās (Vorda S., 2017,356).

Bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un seku sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Par to, ka bērni šajā vecumā intensīvi meklē cēloņsakarības, liecina viņu daudzie jautājumi, sākas „kāpēcīšu” vecums (Svence G., 1999, 83).

Lai gan daudzi vecāki stāsta, ka ir noguruši no bērna jautāšanas un bieži vien nezina, kā pareizi atbildēt, ir svarīgi saprast, ka bērna izaugsmei saruna ir ārkārtīgi svarīga. A.Tauriņa atgādina, ka pirmsskolas vecuma bērni aizrautīgi vēlas noskaidrot lietu, parādību un norišu sakarības, uzzināt, kā tās darbojas un ietekmē viena otru. Bērni labprāt jautā vienu „kāpēc” blakus nākamajam „kāpēc” un ir priecīgi gūt nedalītas uzmanības iespēju. Tā uzstājīgi un rotaļīgi, vairākkārt atkārtojot un ar prieku tiek noskaidrotas dažādas interesējošas lietas. Šādu bērnu rīcību neuztver par pieaugušā kaitināšanu, bet dabisku bērna nepieciešamību (Špona A., Jermolajeva J., Stangaine I., Siliņa- Jasjekeviča G., Tauriņa A., Medne D., Augstkalne, D., 2015, 90).

R.Fišers akcentē to, ja vēlamies, lai bērni ir radoši un aktīvi domātāji, viņi jāiedrošina uzdot jautājumus. Ja bērni paši saprot, ko vēlas uzzināt, uzdod jautājumu, tad viņi augstāk vērtēs un labāk atcerēsies atbildi. Ja bērni ievingrināsies uzdot jautājumus, viņi spēs labāk saprast, vairāk domāt un mācīties par jebkuru objektu vai dzīves aspektu, un līdz ar pieredzi uzlabosies bērnu jautājumu kvalitāte un kvantitāte (Fišers R., 2005, 40).

Galvenais attīstības virziens šajā vecumā joprojām ir rotaļas un spēles.

D.Dzintere un I. Stangaine uzsver, ka rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids. Rotaļā viņš rada savu domu, jūtu un izjūtu pasauli – viņš domā, sacer, runā, izdomā, izpildot lomu, priecājas, skumst, smejas un dusmojas. Bērns rotaļā mācās, strādā, vēro, zīmē, eksperimentē, gatavo rotaļlietas. Rotaļa viņu nodarbina (Dzintere D., Stangaine I., 2007, 5).

Savukārt I. Freiberga un L. Priede akcentē, ka rotaļa ir izziņas un orientācijas veids reālajā pasaulē, laikā un telpā, lietās, dīvās būtnēs, struktūrās un cilvēkos. Iesaistoties rotaļas procesā, bērns mācās dzīvot mūsu simboliskajā pasaulē, domu un vērtību pasaulē, tajā pašā laikā izzinot, izmēģinot un mācoties (Freiberga I., Priede L., 2007, 50).

Šajā vecumā rotaļāšanās ar citiem bērniem iegūst jaunu nozīmi – īpašu vietu ieņem sīžeta lomu rotaļas. Tās ietver kopīgu plānošanu un sadarbību. Bērni izspēlē dažādus stāstu, kas lasīti grāmatās vai redzēti televīzijas raidījumos (Vorda S., 2017, 356).

E.Eriksons uzskata, ka cilvēka personībā attīstās stadijveidīgi, katra attīstības stadija noslēdzas ar krīzi un personības attīstības gala mērķis ir personības identitātes iegūšana. Pēc E.Eriksona attīstība rit visa mūža garumā. V.Golubina sīkāk izskatījusi psihiskās attīstības stadijas, kuras izveidojis E.Eriksons. Eriksons katrā vecumposmā izdala attīstības stadijas pretpolus. 4-5 gadu vecumā tie ir iniciatīva un vainas izjūta (Golubina V.,2007, 98).

D.Lieģeniece, analizējot Ē.Eriksona izstrādātās personības attīstības stadijas, secina, ka četrus līdz septiņu gadu vecumā vai nu nostiprinās bērna iniciatīva, vai arī parādās patstāvīga vainas apziņa. Ja pieaugušie ļauj bērnam pašam izvēlēties darbības veidu, netraucē viņam

fantazēt, rotaļāties, atbild uz viņa jautājumiem, tad bērnam sāk veidoties iniciatīvas iedīgļi (Lieģeniece D., 1992, 16).

Bērns jau ir pietiekami patstāvīgs, grib piedalīties dažādās darbībās, rotaļās. Ja bērns šajās darbībās netiek traucēts, tiek ļauts darboties viņa iztēlei un viņš saņem atbildes uz saviem daudzveidīgajiem jautājumiem, bērnam nostiprinās daudzveidīga iniciatīva. Turpretī, ja bērna darbība tiek apspiesta un ierobežota vai saukta par nevajadzīgu, pieaugušos traucējošu, rotaļas un jautājumi tiek saukti par muļķīgiem, bērnam pamazām rodas vainas apziņa, kas pāriet uz nākamajām stadijām. Tās nākotnē var izraisīt atriebīguma un agresivitātes veidošanos (Golubina V., 2007, 100-101).

4-5 gadu vecumā bērnam sāk attīstīties tādas spējas kā atšķirīgā un kopīgā ievērošana, lietu salīdzināšana. Aktīvi sāk darboties iztēle (Golubina V., 2007, 119).

Atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo iegaumēšanu, bērniem šajā periodā izteiktāka ir pazīšana, nevis reproducēšana. Attīstās dažādi atmiņas veidi, piemēram, tēlainā, kustību vai verbālā atmiņa (Svence G., 1999, 81).

Maņas veido tā saukto sensoro iegaumēšanas fondu. Jo daudzveidīgāki un kvalitatīvāki ir stimuli maņu orgāniem, jo pastiprinātāka ir pāreja no īslaicīgās atmiņas uz ilgstošo. Jo vairāk jauno var iesaistīt iepriekšējā pieredzē, jo vieglāk izprast un atcerēties (Freiberģa I., Priede L., 2007,25).

Psihologi un fiziologi uzskata, ka vispiemērotākais laiks sākt mācīties lasīt un rakstīt ir četrus gadu vecums. Attīstoties otrai signālsistēmai, vārds kļūst par bērna galveno uzvedības regulētāju (Golubina V., 2007, 120).

H.Helminga uzsver, ka M. Montesori piedāvā pirmo palīdzību lasītprasmes apgūvē, kad bērnam ir četri gadi. Bērns šajā vecumā tiecas attīstīt un bagātināt valodu. Šajā vecumā ir viegli pievērst bērna uzmanību viņa runai un modināt viņa interesei par tās izpēti un īpatnībām. Šai interesei kalpo arī rakstīšana un lasīšana (Helminga H., 2006, 89).

Pirmie četri gadi ir visnozīmīgākais posms cilvēka valodas attīstībā, jo tad veidojas bērna pirmā valoda un priekšstats par valodas sistēmu vispār (Auziņa U., 2014).

M.Montesori uzskatiem bērniem izdalāmie vairāki sensitīvie periodi, kad viņiem parādās jutīgums uz konkrētām lietām un darbībām, kas pareizi jāizmanto bērna audzināšanā:

- 0 līdz 3 gadu vecumam - absorbējošā prāta un sensoro pieredžu periods, kad bērns uzsūc sevī visu, kas tam ir apkārt;
- no 0 līdz 5 gadu vecumam-valodas attīstības periods;
- no 1,5 līdz 4 gadu vecumam-kustību bagātināšanas periods, tiek apzināta secība laikā un telpā;

- no 1,5 līdz 4 gadu vecumam- muskuļu attīstības un koordinācijas attīstības periods, bērna uzmanību piesaista mazi priekšmeti;
- no 2 līdz 6 gadu vecumam – sociālās attīstības periods;
- no 1 līdz 2,5 gadu vecumam – kārtības sensitīvais periods
- no 3,5 līdz 4,5 gadu vecumam- rakstīšanas attīstības periods;
- no 4,5 līdz 5,5 gadu vecumam-lasīšanas sensitīvais periods (Gūtmane S., 2018) .

Četrgadīga bērna attīstības sensitīvie likumi nosaka, ka šajā posmā viņam vislabāk padodas valodas un tikumisko normu apguve, jo iepriekšējā attīstības posmā tam izveidojušies nepieciešamie priekšnosacījumi organizētas uzvedības ieaudzinašanai. V.Golubina uzskata, ka no četrus gadu vecuma jā sāk mērķtiecīgi veidot pamatus bērna gribas attīstīšanai un tikumībai (Golubina V., 2007, 119).

Motivācijas pamatā pirmsskolas vecuma bērniem ir saskarsmes vajadzība, tāpat vajadzība sazināties, koncentrēties, gūt sava nozīmīguma apstiprinājumu. Bērni ir jūtīgi pret kritiku un aizrādījumiem, pieaug arī vienaudžu dotā vērtējuma nozīme, tāpat pieaug vajadzība gūt vērtējumu no pieaugušajiem (Svence G., 1999, 88).

Mazos bērnus parasti pēc to mācīšanās stila var iedalīt divās kategorijās: vieni vislabāk var iemācīties, izmantojot redzi (vizuālā mācīšanās), otri vislabāk mācās klausoties (mācīšanās no dzirdes).

Vizuālās mācīšanās piekritēji vislabāk var iemācīties lasīt, ja mācību vide organizēta, izmantojot veseluma pieeju valodas un lasītmācīšanā. Tas ir tāpēc, ka viņu spēks ir agrāk redzēto vārdu un vārdu secības atpazīšana. Savukārt bērni, kuri mācās, balstoties uz dzirdēto, vislabākos rezultātus gūst no skaņu mācīšanās pieejas. Neraugoties uz atšķirībām bērnu mācīšanās stilos, lielākā daļa mācās, kombinējot abus mācīšanās stilus (LieģenieceD., Nazarova I., 1999, 69).

Visos vecumos bērnu interesē pieaugušais – viņa darbības, izturēšanās, izskats, personīgās īpašības. Svarīgākais ir tas, cik no vērotā bērns spēj saprast un paņemt pieredzē. Visos vecumos bērni vēro, ko dara pieaugušie viņa tuvākajā apkārtnē (Freiberģa I., Priede L., 2007, 29).

Līdzīgi domā arī I.Krūmiņa, ka pirmsskolas vecuma bērns ir atdarinātājs. Izspēlējot pieaugušo dzīvē redzēto un novēroto savā apkārtnē, bērns gūst pirmo praktisko pieredzi, redzējumu, kas veido pirmo rotaļas un pētnieciskajos darbos gūto atbildības sajūtu (Krūmiņa I., 2015, 16).

Bērni mācās meklējot un atklājot. Viņi atrod, krāj, šķiro, salīdzina atradumus dabā, pielieto dabas materiālus radošā veidā. Bērni mācās būt uzmanīgi un saudzīgi pret visu dzīvo, paplašina dzīves pieredzi ar dažādiem piedzīvojumiem dabā (Freimane I., Iesmiņa I., Veģere I., 2007, 12).

Bērnām vidējā vecumposmā valodas jomā:

- jāturpina papildināt bērna vārdu krājums un tā aktivizēšana,
- jāturpina vārda sastāva izpēte,
- jāturpina skaņu tīrrunas veidošana un skaņu diferencēšana,
- jāturpina pilnveidot stāstītprasme,
- jāveido valodas sistēma un gramatiski pareiza runa,
- jāpaplašina valodas lietojums, iepazīstot bērnam izprotamā veidā folkloru (Golubina V., 2007, 120).

Darba autore secina, ka 4 – 5 gadus veci bērni ir aktīvi, kustīgi, zinātkāri, veidojas vēlme kļūt patstāvīgiem. Ļoti svarīgas joprojām šajā vecumposmā ir sižeta lomū rotaļas, kurās bieži atdarina pieaugušo rīcību. Bērniem svarīgi ir gūt atbalstu no pieaugušā, saņemt uzslavas par labi paveiktu darbu, tas rada motivāciju pierādīt sevi. Ģimene ir svarīgākais bērna atbalsts, paraugs, iedrošinātājs.

1.3. Netiešās lasītprasmes apguves iespējas dabas izpētes procesā

Cilvēks ir dabas daļa. Viņš veidojas un attīstās ciešā vienotībā ar dabu. Pirmā vide, kuru uztver bērns, ir dabas vide. Jau agrā bērnībā bērns atklāj un sāk izpētīt pasauli sev apkārt, tiecoties pēc visa skaistā, spilgtā, izjūtot prieku, būdams saskarsmē ar to (Freibergera I., Priede L., 2007, 43).

Daba bērnam ir prieka avots, izziņas objekts un ētikas mācībstunda. Iedziļinoties dabas parādībās, attīstās bērna iztēle, jūtas, prāts, veidojas viņa tikumiskie priekšstati (Lieģeniece D., 1992, 49).

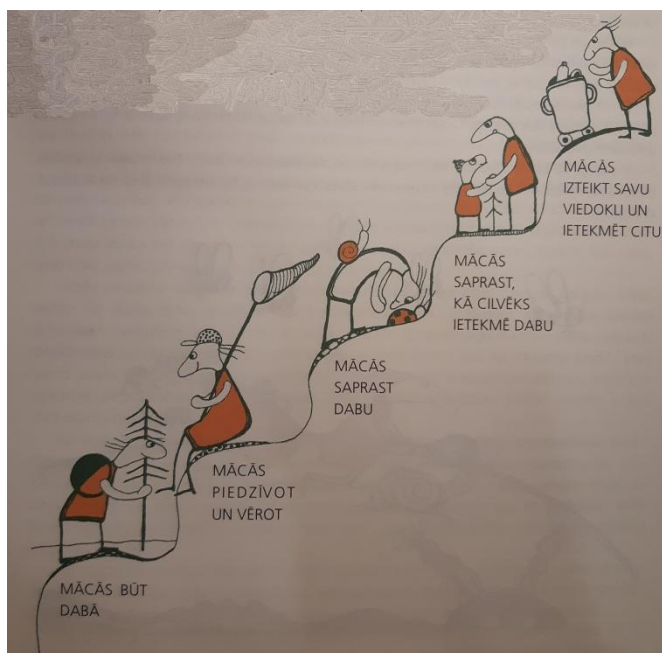
Bērniem vienmēr kaut kādā veidā ir saskare ar dabu. Viņus saista zaļās plāvas un meži, spilgti ziedi, tauriņi, vaboles, putni, zvēri, krītošās sniega pārslas, strautiņi un peļķes. Bezgala daudzveidīgā pasaule izraisa bērnos dzīvu interesi, zinātkāri, rosina uz rotaļām, darbošanos, radošo darbību (Kameņeva L., 1987, 3).

Bērni ar pozitīvu dabas pieredzi pieaug aktīvāki, veselīgāki un vairāk ieinteresēti apkārtējā vidē. Darbošanās dabā stiprina ne tikai bērnu ķermeni, bet arī prātu, stimulē bērnu emocijas un intelektu (Latvijas Valsts Meži, 2016, 4).

Izzinot dabu, bērni var gūt neskaitāmas sajūtas un iemaņas, kādas citas zinātņu jomas nevar sniegt, kā estētiskums, dabiskums, brīvība, jaunatklājumi, pielāgošanās, pārmaiņas, kustība, dinamiskums, iejūtība, pārdzīvojumi, piederība un izpratne par dažādiem pasaulē

notiekošiem procesiem. Dabas izziņa ir bezmaksas, tai nav nepieciešama noteikta vieta un laiks, skaitliski daudz cilvēkresursu vai informācijas tehnoloģiju nodrošinājums. Dabu var pētīt katru dienu, pat stundu, ir nepieciešams tikai atbilstošs apģērbs. Galvenais ir iemācīt bērniem saskatīt to, cik piedzīvojumiem pilna ir daba (Krūmiņa I., 2015, 15).

L.Priede uzskata, ka svarīgi dabas pasauli atklāt pēc iespējas agrāk, lai katra diena atnestu kaut ko jaunu. Katra tikšanās ar dabu ir mācību stunda prātam, radošumam, jūtām (Freibergera I., Priede L., 2007, 44).

2.attēls. Dabas izziņas pakāpienu modelis (Freimane I., Iesmiņa I., Veģere I., 2007, 11)

Zemākais pakāpiens „Mācās būt dabā” norāda bērna saikni ar tuvāko apkārtni. Bērns atrodas āra vidē, spēlējas, vēro un sajūt dabu. Augstākajos pakāpienos bērns mācās saprast, kā darbojas daba, kā to ietekmē cilvēks. Ne vienmēr ir svarīgi zināt un pazīt dabā esošos dzīvos organismus, daudz svarīgāk ir pētīt, vērot un izjust pozitīvo gaisotni. Virzoties pa pakāpieniem tālāk, pieaugušie liek pamatu un izpratni par dabu, sabiedrību un vidi, to savieno ar praktiskām darbībām cilvēka ikdienā. Jo dziļāka būs bērnu izpratne par dabu un cilvēka mijiedarbību ar to, jo lielāka būs viņu iespēja izprast un ietekmēt videi draudzīgu darbību, esot jau pieaugušiem (Freimane I., Iesmiņa I., Veģere I., 2007, 11).

Dabā bērnībā var mācīties skaistumu, kārtību, darbīgumu, mērķtiecīgumu un atrast ceļoņus un sekas dažādām dabas parādībām. Daba ir cilvēka mācīšanās avots. Jo bērnībā ir lielāka saskare ar dabu, jo lielāku emocionālo ietekmi tā atstāj uz bērna prātu un jūtām. Nekas tā

neveido attieksmi pret dabu kā vērojumi dabā. Vērojot veidojas bērna tieksme izprast dabas parādības, procesus un likumus. Tātad attieksmju veidošanās pret dabu saturu veido:

- pārdzīvojums par skaisto un mērķtiecīgo dabā,
- vēlēšanās izziņāt, vajadzību orientēties dabas parādībās;
- uzkrāt pieredzi dabai draudzīgā rīcībā. (Špona A., 2006, 118).

Rotaļājoties dabā, bērns iemācās būt atbildīgs par savu rīcību. Viņš saprot, cik apkārtējā vide ir svarīga un saudzējama. Bērns ievēro, ko mums sniedz daba, un ko tai sniedzam mēs, rūpējoties par to – satīrot, nepiesārņojot, saudzējot dzīvo radību, īstenojot zaļu dzīvesveidu un ekonomējot dabas resursus. Piedaloties āra aktivitātēs dabas izziņāšanā, bērni praktiski darbojoties nostiprina savas zināšanas, spēj tās sasaistīt ar teorētisko zināšanu bāzi un gūt padziļinātākas zināšanas (Krūmiņa I., 2015).

Vērojumi dabā ir neatsverami, jo tie nodrošina bērnam nepieciešamos iespaidus. Viens no svarīgākajiem vērojuma uzdevumiem ir izraisīt bērnos vēlmi ielūkoties apkārtējās dabas norisēs, radīt interesi par to, paust savu attieksmi par redzēto, izjusto, dzirdēto, emocionāli pārdzīvoto (Freibergera I., Priede L., 2007, 44).

Vērojot un pētot dabu mums apkārt, svarīgi ir attīstīt uztveri un sajūtas, bērna runu un domāšanu. Sajūtas veido bagātīgu iztēles spēju, ļauj atrisināt bērna emocionalitāti un veidot viņa emocionālo atsaucību – ar pārdzīvojumu panākt sadarbību. Bagātinās bērna valoda, jo vērojumi sniedz iespēju papildināt vārdu krājumu un veicināt tā pielietojumu (Golubina V., 2007, 199).

Vērojumos ir svarīgi nodrošināt daudzveidīgu bērnu darbošanos:

- sameklēt;
- ieklausīties;
- pasmaržot;
- aptaustīt;
- izpētīt;
- pastāstīt;
- pārrunāt uztverto, novēroto (Freibergera I., Priede L., 2007, 45).

Bērns dzīvo dabas pasaulē pēc savas sapratnes. V.Golubina atklāj R.Šteinera viedokli, ka bērnam visapkārt esošais ir dzīvs: gan augi, gan koki un mākoņi. Bērns ar lietu, priekšmetu pasauli un arī dabas vides objektiem sarunājas kā ar dzīviem (Golubina V., 2007, 199).

Līdzīgi secina arī H.Helminga, ka M.Montesori bērna attiecības ar dabu aptver pilnīgāk. Uz dabu raugās ne tikai vadoties no cilvēku vajadzībām, tiek novērtēts arī tās skaistums, tā ir Dieva radīta, bet cilvēks ir ne tikai dabas daļa, viņam tā arī jāuztver kā kaut kas citāds (Helminga H., 2006, 89).

I.Freiberga un L.Priede pievienojas savas studentes K. Āboliņas secinātajam, ka darbošanās dabas centrā:

- attīsta prasmes risināt problēmas, spriest, izteikt minējumus, viedokli, analizēt, salīdzināt, jautāt;
- sekmē acu, roku koordināciju, lielās un sīkās muskulatūras attīstību;
- bagātina sajūtu pieredzi – tausti, dzirdi, redzi, smaržu un garšu;
- izraisa vēlmi radoši izpausties zīmējumos, stāstījumos, rotaļās;
- rosina strādāt kopā, vajadzību izteikt savas domas, jūtas, jaunatklājumus, gūto pieredzi (Freiberga I., Priede L., 2007, 55).

Līdz ar to var secināt, ka darbošanās dabā ir pamats bērna attīstībai visdažādākajās jomās.

Mūsdienās cilvēks attālinās no dabas, viņš ir aizmirsis spēju brīnīties par dabas bagātību. Daba dod mums iespēju nokļūt iepriekš neparedzamās situācijās un mācīties no tām. Izmantojot maņas, cilvēks apgūst apkārtējo pasauli gan detaļās, gan kopumā. L.Dalgrēns un A. Ščepackis atgādina, ka pastāv būtiska atšķirība starp „zināt” un „pazīt”. „Zināt” sniedz daudz virspusējākas zināšanas par attiecīgo lietu, jo mācību procesā nav iesaistītas emocijas un darbības. Brīvdabas pedagoģija dod iespēju nonākt saskarē ar dabu. (Dalgrēns L., Ščepanckis A., 2007, 53).

Arī I.Freiberga un L.Priede pauž viedokli, ka dabu vislabāk var uztvert, atrodoties tiešā saskarsmē ar to, mācoties to just, tajā darboties (Freiberga I., Priede L., 2007).

Atšķirībā no telpu vides – āra vide nepārtraukti mainās, laika apstākļu ietekmē. Apspriežot iespēju darboties dažādos laika apstākļos, galvenais noteikums – būt elastīgiem un klausīt veselajam saprātam. Prieku var atrast jebkādos laika apstākļos un nodarbēs, galvenais, lai tas būtu ārpus telpām. (Krūmiņa I., 2015, 14).

Mūsdienās aizvien populārāka kļūst mācīšanās dabiskajā vidē.

Ir svarīgi, lai bērns izprastu, ka no viņa rīcības ir daudz kas atkarīgs. Galvenais iemācīties pētīt dabu, nenodarot tai pāri. Bērna pasaules uzskats jāveido tā, lai viņš apzinātos sevi kā dabas draugu (Freimane I., Iesmiņa I., Veģere I., 2007, 12).

Āra klases mērķis ir aktivizēt skolas integrētās izglītības virzienā, kur aktivitātes iekštelpās un ārtelpās ir cieši saistītas. Bērni mācās par realitāti realitātē, tas nozīmē par dabu – dabā, par sabiedrību – sabiedrībā un par tuvāko apkārtni – tuvākajā apkārtņē (Andrušaitē A., Langelfelde M., 2010, 8).

Bērni, kuri bieži dodas mācīties dabā:

- labāk spēj koncentrēties;
- labāk pieņem lēmumus;
- labāk plāno un paveic uzdevumus;

- ir dzīvespriecīgāki un atsaucīgāki,
- ir izpalīdzīgāki pret saviem klasesbiedriem (Latvijas valsts meži, 2016, 4).

Tas sasaucas ar Ministru Kabineta vadlīnijās minēto, ka kompetenču pieejas mācību programmas pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, darbojas patstāvīgi un mācās ieinteresēti un ar prieku, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā (21.11.2018. MK noteikumi Nr.716).

Bērnu iešanai dabā ir jābūt kā aizraujošam notikumam, papildītam ar pētījumiem un atklājumiem. Lai šī darbošanās būtu interesanta, milzīga loma ir skolotāja interesei, ierosmei un entuziasmam. Pedagoģa svarīgākās īpašības ir dabiskums un atvērtība, spēja rīkoties negaidītās situācijās (Freimane I., Iesmiņa I., Veģere I., 2007, 10).

Arī Skola2030 materiālos uzsvars tiek likts uz to, ka skolotājs plāno mācībās sasniedzamo rezultātu, iekārto vidi un izvēlas materiālus un uzdevumus, viņš vada un novēro bērnu mācīšanos, līdzdarbojas, novērtē bērna sniegumu un attīstību, sniedz attīstošu atgriezenisko saiti, kura rosina uzlabot sniegumu, pamēģināt ko jaunu (Skola2030, 2019).

Skolotājas pirmais pienākums ir rūpēties par apkārtējo vidi, un tā ir prioritāte salīdzinājumā ar visu pārējo. Tās ietekme ir netieša, tomēr tad, ja šis pienākums netiks paveikts labi, nebūs arī efektīvu un paliekošu rezultātu – ne fizisku, ne intelektuālu, ne garīgu (Montesori M., 2012, 211).

Skolotājs mērķtiecīgi vada mācīšanos, iesaistot bērnus kā līdzvērtīgus mācību dalībniekus, nevis tikai nodod zināšanas un demonstrē prasmes, pēc tam, pārbaudot, kā bērni tās apguvuši. Skolotājs kopā ar bērniem mērķtiecīgi veido un maina mācību vidi, saglabājot svarīgus, nemainīgus elementus atbilstoši mācībām un bērna vajadzībām (Skola2030, 2019).

I.Krūmiņa līdzīgi pauž arī novēroto projekta ietvaros, ka pedagogs dabas izpētes procesā vairāk ir kā atbalsts, uzraudzītājs, novērotājs vai palīgs. Pedagoģi ir tie, kuri bērniem plāno āra aktivitātes, palīdz viņiem aktīvi izzināt un mācīties par apkārtējo pasauli, iedrošinot to darīt arī vecākiem (Krūmiņa I., 2015,14).

Īstenojot pilnveidoto mācību pieeju, mainās skolotāja loma. Tā vietā, lai dotu bērniem norādes, uzdotu uzdevumus un vērotu, kā bērni tos izpilda, skolotājs tagad pats darbojas kopā ar bērniem, veic gan paša plānotās darbības, gan iesaistās bērnu rotaļdarbībās. Pieaugušo uzdevums un atbildība ir radīt iespējas katram bērnam vispusīgi attīstīties un mācīties, mērķtiecīgi piedāvājot apgūstamās zināšanas un virzot konkrēto prasmju attīstību. Skolotājs bērnus iepazīst, vēro, vērtē bērna zināšanas un prasmes un pēc tam plāno nodarbības, kas virzīs uz priekšu bērna mācīšanos (Skola2030, 2019)

Augstāk minēto var attiecināt uz jebkuru mācību jomu, arī lasītprasmes apgūšanu.

Skolotājs vada sarunas, uzdod jautājumus par iespiesto vārdu, viņš bērns rada pārlicību, ka bērns var lasīt. D.Lieģeniece un I. Nazarova uzsver, ka pats svarīgākais, ko ievēro skolotājs, strādājot pēc pieejas – valodas mācīšana un mācīšanās veselumā, - negaidīt no bērna perfekta zināšanas, bet atbalstīt un iedrošināt (Lieģeniece D., Nazarova I., 1999, 91).

Ģimenei ir noteicoša loma bērnu attieksmju veidošanā, tieši tādēļ labāku rezultātu sasniegšanai gan vides izglītībā, gan lasītprasmes apgūšanā ir vecāku tiešai un netiešai iesaistei mācību procesā, kā arī pirmsskolas skolotāju un vecāku sadarbībai.

Vecāki un citi tuvi cilvēki bērna dzīvē, vecvecāki, brāļi un māsas, aprūpētāji skolotāji, bērnu ne vien stimulē, bet regulē stimulus, ko bērns saņem, un tādējādi palīdz ievēdot bērna pasauli tādos modeļos, kas ir tādi paši kā viņiem. Viņi nodod mantojumā kultūru, kas nosaka bērna attieksmi, uztveri un izturēšanos. Vecāki un skolotāji veido bērna pasauli ar pašu izvēlētiem norādījumiem, pamācībām un skaidrojumiem. R.Fišers pievienojas Feiersteina viedoklim, ka domāšanas pamata prasmes bērnam veido vecāki un skolotāji ar „starpnieciskās mācīšanās pieredzes” palīdzību. Šajā pieredzē pieaugušajam ir starpnieka loma starp bērnu un apkārtējo vidi. Starpnieks „pārveido, pārkārto, organizē, grupē un strukturē stimulus kāda konkrēta mērķa vai nolūka virzienā” (Fišers, R., 2005, 160).

Pozitīva, uz savstarpējo cieņu balstīta vecāku un pedagogu sadarbība ir viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem bērna personības attīstībā. Lai bērni veiksmīgi integrētos skolā un sabiedrībā kopumā, svarīga loma ir bērnu vecākiem. Vispirms bērni mācās ģimenē, tāpēc izglītības iestādei ir svarīgi sadarboties turpināt ģimenē iesākto bērna personības attīstību¹.

Arī Skola2030 materiālos vecākiem, tiek atgādināts, ka ņemot vērā, ka līdz 5 gadu vecumam bērnam attīstās spēja mācīties, šajā laikā pieaugušajiem ir ļoti būtiski bērnam lasīt priekšā, veicināt viņa spēju koncentrēties, kā arī kvalitatīvi pavadīt laiku kopā (jautājot un atbildot, skaidrojot apkārt notiekošo, sarunājoties (Skola2030, 2019).

Pirmsskolas izglītības iestāde „X”, kurā darba autore veic šī darba empīrisko daļu, atrodas pagasta centrā. Iestādei blakus ir nozīmīgākās pagasta struktūras kā pagasta pārvalde, skola, pasts, bibliotēka. Tāpat blakus atrodas iekopts parks un mežs, kur lieliski var īstenot brīvdabas pedagoģijas pamatprincipus, apgūstot gan dabas zinību mācību jomu, gan valodas mācību jomu un citas. Pirmsskolas izglītības iestādei ir plaša, slēgta rotaļu laukumu teritorija, kā arī nojumes mācību procesa īstenošanai āra vidē.

Kā minēts Skola2030 materiālos, mācīšanās ir vairāk ieraugāma. Pirmsskolas grupu iekštelpas un āra vides iekārtojums atspoguļo tematu, kurā bērni iedziļinās. Vides iekārtošanā

¹ Par vecāku un pedagogu sadarbību izglītības procesā. Pieejams: <https://www.solipasolim.lv/par-vecaku-un-pedagogu-sadarbibu-izglitibas-procesa/>

piedalās arī paši bērni ar savām idejām, ierosmēm un praktiskajiem darbiem. Mācības biežāk notiek arī ārā (Skola2030, 2019). Āra vide ir nesamākslota, dabiska ikdienas sastāvdaļa.

Atbilstoši spēkā esošajām pirmsskolas izglītības vadlīnijām un Skola2030 norādēm, uzskatot mēneša tēmas apguvi, skolotājs kopā ar bērniem veido „runājošo sienu”, kur atrodas ne tikai attēli, bet arī dažādi uzraksti saistībā ar tēmu. Grupas vide iekārtota tā, lai bērnam apkārt būtu rakstūtais vārds. Atbilstoši tēmas ietvariem telpās tiek izvietoti materiāli ar to nosaukumiem; tiek gatavotas jaunas didaktiskās spēles; izvietoti dažādi dabas materiāli ar nosaukumu.

3.attēls. Dabas centrs grupā „X”. (Autores foto)

Kvalifikācijas darba autores izvēlētajā grupā vides iekārtojumā var redzēt, ka rakstūtais vārds bērniem ir visapkārt. Skolotājas mērķtiecīgi iekārto vidi, lai veicinātu netiešo lasīšanu.

Arī dežurantu stūrītī bērni var izlasīt, kāds ir šodien ir mēnesis, diena, kas ir dežurants, kas šodien ir ēdienkartē.

4.attēls. Kalendārs grupā „X”. (Autores foto)

Bērniem ļoti lieliski zina, kāda ir secība dežurantiem. Daudzi ir iemācījušies ne tikai atrast savu vārdu sarakstā, bet prot nosaukt arī dežuranta vārdu nākamajai dienai. Tas nozīmē to, ka bērniem ir laba atmiņa, uztveres spējas, kas ļauj secināt, ka bērni netieši jau ir iemācījušies izlasīt viens otra vārdu.

Ikdienišķās situācijās, pastaigu laikā var redzēt dažādus uzrakstus, kurus kopīgi var lasīt, saukt pa skaņām. Arī literāro darbu lasīšana bērnam rada priekšstatu par lasīšanas nozīmi, kā arī papildina vārdu krājumu.

Grupā ir iekārtots lasīšanas stūrītis, kur bērns var šķirstīt (lasīt) dažādas grāmatas, enciklopēdijas mēneša tēmas ietvaros. Bieži bērni te pavada ilgāku laiku, prasa palasīt priekšā un šobrīd veidojas tendence, ka viņi atnes sev interesējošas grāmatas un „lasa” tās priekšā citiem, veidojot paši savus stāstus pēc attēliem.

Lai bērnam veidotos cieņa pret dabu, viņam ir jāiemācās atrasties dabā. Esot dabā, bērni gūst sajūtas un iemaņas, ka nosaka turpmākās attieksmes veidošanos ne tikai pret dabu, bet arī pret apkārt notiekošajām lietām, cilvēkiem.

Ļoti svarīgs ir ģimenes atbalsts un līdzdalība, lai bērns varētu paplašināt un nostiprināt apgūtās zināšanas. Kopīgas aktivitātes dabā ar ģimeni rada pozitīvu attieksmi pret dabu, ir veselībai labvēlīgas, attīsta radošumu.

Apkārtējās vides iekārtojuma ir jāattīsta bērnam vēlme izzināt, meklēt, analizēt, pētīt.

2. Netiešās lasītprasmes sekmēšanas iespējas 4-5 gadus veciem bērniem dabas izpētes procesā -praktiskais pētījums

2.1.Pētījuma metodoloģijas raksturojums

Pedagoģiskā darba pētniecībai tiek izmantotas dažādas metodes.

Metode ir noteikta mērķa sasniegšanas, konkrēta uzdevuma risināšanas veids; esamības teorētiskās un praktiskās izpētes paņēmieni un operāciju kopums (Jurgena I., 2002, 43).

Kvalifikācijas darbā tika izmantotas:

- 1) *teorētiskā pētniecības metode* – darbs ar pedagoģisko un psiholoģisko literatūru. I.Jurgena apgalvo, ka literatūras izpētes laikā uzkrājas zinātniskais materiāls, kas sastāvs no pierakstiem par izlasīto: personīgie pieņēmumi un apgalvojumi, jaunas domas un jautājumi, iebildumi un kritiskas piezīmes, šaubas un vērtējumi, savu pētījumu plānu uzmetumi (Jurgena I., 2002,44).
- 2) *empīriskās pētījuma metodes* kā novērošana, vecāku anketēšana, sagatavoto mācību materiālu pielietošana ikdienas darbā;
- 3) *rezultātu analīze* – iegūto rezultātu izvērtēšana, analīze, salīdzināšana.

Anketēšana ir datu ievākšanas metode, kurā respondentiem pašiem ir jāaizpilda anketas forma. Vairumā gadījumu visas anketas ir anonīmas un to rezultāti tiek analizēti apkopotā veidā. Anketēšanu kā pētījuma metodi parasti izvēlas gadījumos, kad respondentiem nav nepieciešams izteikt plašu viedokli un jautājumi ir īsi, konkrēti un viegli saprotami¹.

Novērošana ir viena no visizplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm. Praktiski tiek vērotas dažādas bērna darbības (vadoties pēc vērojuma mērķa un uzdevuma, noteiktas pedagoģiskas parādības izpētei), veikta to analīze, salīdzināšana un izvērtēšana (Golubina, 2007, 19).

Pētījuma hipotēze ir 4-5 gadus vecu bērnu netiešā lasītprasme tiek sekmēta, ja pedagogs dabas izpētes procesā mērķtiecīgi sekmē netiešo lasītprasmi.

Balstoties uz iegūtajām teorētiskajām atziņām par 4 - 5 gadu vecu bērnu lasītprasmes apguvi, tika veikti pētījumi Pirmskolas izglītības iestādē “X” vidējā vecuma bērnu grupiņā. Grupiņu apmeklēja 19 bērni, pašā pētījuma procesā piedalījās 12 bērni (5 meitenes un 7zēni), kuri pirmskolas izglītības iestādē apmeklēja katru dienu. Darba autore ievērojot datu aizsardzības regulu, pētījumā bērnu patiesos vārdus aizstāj ar citiem. Empīriskais pētījums tika veikts laika posmā no 2020.gada marta līdz 2020.gada novembrim. Pētījuma veikšanai tika saņemtas bērnu vecāku, kā arī pirmskolas izglītības iestādes vadības atļaujas.

¹ Kas ir anketēšana? Pieejams: <http://www.zettool.lv/kas-ir-anketesana/>

2.2. Pētījuma norises apraksts un sākotnējo rezultātu analīze

Pētījumā piedalījās 12 bērni, kuri regulāri apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi. Pētījums norisēja Madonas novada Praulienas pagasta pirmsskolas izglītības iestādē ar mērķi pārbaudīt sākotnēji izvirzīto hipotēzi: 4-5 gadus vecu bērnu netiešā lasītprasme tiek sekmēta, ja pedagogs dabas izpētes procesā mērķtiecīgi pielieto dažādas metodes netiešās lasītprasmes attīstīšanai.

Lai lasītprasmes apguvē dabas izpētes procesā būtu veiksmīga ir jāizprot un jāapzinās bērnu intereses, prasmes, iemaņas un arī vajadzības, tāpēc darba autore veica grupas bērnu izpēti un izveidoja viņu raksturojumus temata ietvaros. Darba autore pirmsskolas izglītības iestādē ar bērniem, kas piedalījās pētījumā, strādā otro gadu.

Rihards – aktīvs, gudrs, zinātkārs, patīk skatīties grāmatas, iepazīt jaunas lietas. Grūtības sagādā pareiza skaņu izruna. Interesē grāmatas par kosmosu, okeāna iemītniekiem. Aizraujas ar dažādu enciklopēdiju pētīšanu.

Vivita – patstāvīga, klusa, reizēm lēnīga. Maz runā, kaut izruna ir pareiza. Mazs vārdu krājums. Neprasa palīdzību pieaugušajiem, katrai darbībai gaida apstiprinājumu. Burtus nepazīst un neizrāda arī interesi par tiem.

Matīss – gudrs, aktīvs, ļoti kārtīgs. Ar interesi klausās jaunās pasakās, stāstos, prot atstāstīt dzirdēto. Ir laba atmiņa. Pazīst burtus, izruna skaidra. Izrāda jau interesi par lasīšanu. Vienmēr pamana atšķirīgo dabas norisēs.

Samanta – izteikta vērotāja. Grūti atrast nodarbošanos, vislabāk jūtas, kad paliek grupā mazāk bērnu. Izteikta vienpate. Jāmudina uz darbību. Vārdu krājums mazs, skaņas izrunā daļēji pareizi. Burtus tikai sāk iepazīt. Ļoti patīk dažādas rotaļas smiltīs.

Aivis – kluss, nedrošs, klusais vērotājs. Vajag pieaugušā apstiprinājumu darbībai. Izsaka loģiskus spriedumus. Izruna skaidra, pazīst burtus. Ļoti patīk darboties ar dabas materiāliem, īpaši ar kastaņiem un akmeņiem.

Paula – aktīva, zinātkāra. Patīk uzstāties. Ļoti daudz darbojas dabas centrā. Grūtības ar izrunu, kaut vārdu krājums ir plašs. Burtus pazīst daļēji. Ļoti aktīvi darbojas sižeta lomu rotaļās.

Māris – aktīvs, zinātkārs. Laba atmiņa. Ļoti patīk fantazēt, stāstīt bērniem sevis izdomātus stāstus. Atbild uz jautājumiem, prot izteikt savas domas. Runa un dikcija skaidra. Pazīst burtus. Aizrautīgi darbojas ar dabas materiāliem, dažāda veida puzzle.

Sanita – enerģiska, aktīva, muzikāla. Reizēm spītīga un nepacietīga. Patīk darboties ar dabas materiāliem, īpaši smiltīm. Ļoti aizraujas ar pasaku grāmatām. Izruna skaidra, burtus pazīst daļēji.

Artūrs – gudrs, apķērīgs. Laba atmiņa. Ļoti patīk spēlēt teātri. Dabas stūrī patīk darboties ar graudiem un smiltīm. Aizrautīgi interesējas par mašīnām, kuģiem. Izruna skaidra, burtus pazīst.

Jānis - aktīvs, patstāvīgs, ļoti precīzs. Nepieciešams pieaugušā apstiprinājums savai darbībai. Ar dabas materiāliem darbojas maz. Burtus pazīst daļēji, izruna skaidra. Par grāmatām interese ir maza.

Sofija – patstāvīga, draudzīga, aktīva. Ļoti patīk dažādas sižeta lomu spēles. Aizrautīgi darbojas ar izvēlētajām spēlēm. Izruna pareiza, burtus pazīst. Dabas centrā un arī āra vidē ļoti patīk strādāt ar ūdeni.

Iļvars – patstāvīgs, draudzīgs. Ar izvēlēto materiālu vai spēli darbojas ilgstoši, pacietīgs. Ļoti patīk zīmēt. Burtus pazīst, izruna skaidra. Patīk dažādas enciklopēdijas. Ļoti labprāt klausās pieaugušā lasījumā. Patīk dažādi jauni atklājumi un eksperimenti.

Bērni ir draudzīgi, komunikabli, labprāt izsaka savu viedokli.

Darba autore, kopā ar pirmsskolas izglītības iestādes konkrētās grupas skolotājām, izstrādāja vērtēšanas kritērijus, balstoties uz Skola2030 valodas mācību jomas plānotajiem bērnam sasniedzamajiem rezultātiem pirmsskolas izglītības 2.posmā. Bērni tika izvērtēti pētījuma sākumā 2020.gada martā.

Darba autore sīkāk izvirzītos bērnu netiešās lasītprasmes kritērijus apkopo tabulā.

1.tabula. Bērnu lasītprasmes novērtēšanas rezultāti 2020.gada pavasarī

Bērna vārds	Atšķir un nosauc pirmo skaņu vārdā	Pareizi izrunā skaņas	Pazīst burtus	Lasa savu vārdu	Lasa atsevišķus vārdus un uzrakstus vidē	Raksta burtu elementus neierobežotā laukumā
Rihards	SA	TA	SA	A	SA	TA
Vivita	SA	TA	SA	SA	SA	SA
Matīss	SA	A	TA	A	TA	TA
Samanta	SA	SA	SA	TA	SA	SA
Aivis	TA	A	TA	TA	SA	TA
Paula	SA	TA	SA	TA	SA	SA
Māris	SA	A	SA	A	TA	TA
Sanita	TA	A	TA	TA	SA	TA
Artūrs	TA	A	TA	A	TA	TA

Jānis	SA	A	SA	TA	SA	SA
Sofija	TA	TA	TA	TA	SA	TA
Ilvars	TA	TA	TA	TA	SA	TA
	Vērtēšanas apzīmējumi: SA – sācis apgūt, TA – turpina apgūt, A – apguvis, AP – apguvis padziļināti					

Vērtēšanas apzīmējumi skaidrojumi:

Sācis apgūt – bērns ir uzsācis sasniedzamā rezultāta apguvi, bet viņam ir nepieciešams atbalsts un regulāri skolotāja apstiprinājumi uzdevuma izpildei;

Turpina apgūt – bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis daļēji un tas nav noturīgs, dažkārt vēl nepieciešami atbalsta materiāli vai skolotāja pamudinājums;

Apguvis - bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis pilnībā, un tas ir noturīgs, spēj to lietot patstāvīgi pazīstamās un nepazīstamās situācijās;

Apguvis padziļināti - bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis pilnībā, un tas ir noturīgs, spēj to lietot patstāvīgi daudzveidīgās situācijās un pamatot pielietoto stratēģiju izvēli (Skola2030, 2019).

1. tabulā apkopoti bērnu lasītprasmes novērtēšana rezultāti pēc darba autores izvirzītajiem kritērijiem.

Atšķirt un nosaukt pirmo skaņu vārdā ir sākuši pagūt 7 bērni, 5 bērni turpina apgūt. Bērniem, kuri ir sākuši apgūt pirmās skaņas nosaukšanu vārdā, ir gan skaņu izrunas problēmas, gan mazs vārdu krājums.

6 bērni izrunā pareizi visas skaņas. 5 bērniem ir dažu skaņu nepareiza izruna, viņiem tiek sniegta arī logopēda palīdzība. 1 bērns (Samanta) ir tikai sācis apgūt pareizu skaņu izrunu, jo regulārākas bērnodarza gaitas uzsāka tikai 2020.gada ziemā, tāpat ir nepieciešama logopēda palīdzība, kā arī to var skaidrot, ka meitenei ir mazs vārdu krājums, pārsvarā uz jautājumiem atbild ar „jā” vai „nē”.

6 bērni turpina iepazīt burtus. Viņi atpazīst sava vārda burtus, vecāku, dažu lietu vārdu sākumburtus. 6 bērni vispār tikai sāk apgūt un iepazīt burtus.

Savu vārdu lasa (atpazīst vidē, kur rakstīts) 4 bērni, kuri arī māc to uzrakstīt bez grūtībām. 7 bērni sava vārda lasīšanu vēl apgūst, jo grūtības sagādā sava vārda atpazīšana jaunās lietās, piemēram, uz sava skapīša bērns atpazīst vārdu, bet lapā, kur rakstīti visu bērnu vārdi, to ir sarežģīti atrast (jauc ar citu līdzīgu vārdu vai pirmajiem burtiem). Savu vārdu lasīt ir sācis apgūt 1 bērns (Vivita), jo pēc veiktajiem novērojumiem meitenei ir ļoti maza interese par burtiem, uzrakstiem.

3 bērni (Matīss, Māris, Artūrs) jau vidē netieši lasa dažādus uzrakstus, piemēram, dienu nosaukumi ēdienkartē, citu bērnu vārdi. 9 bērni sāki apgūt šo prasmi.

Burtu elementu rakstību neierobežotā laukumā turpina apgūt 8 bērni. Šie bērni var uzrakstīt vismaz sava vārda pirmo burtu, citi jau visu vārdu. 4 bērni (Vivita, Samanta, Paula, Jānis) šo prasmi tikai sāk apgūt, tas saistīts ar jau ar iepriekš minēto, ka interese par burtiem un arī rakstīšanu, krāsošanu, zīmēšanu ir maza.

Darba autore, analizējot grupas bērnus, secina, ka grupā ir bērni, kuriem liela interese par burtiem, skaņām un jau arī par lasīšanu. Tāpat ir 4 bērni, kuriem interese par grāmatām, burtiem ir ļoti maza. Tam jāpievērš uzmanība, piedāvājot dažādas spēles, aktivitātes, kurās tieši un arī netieši tiek iepazīti burti, saklausītas skaņas, palielināts vārdu krājums.

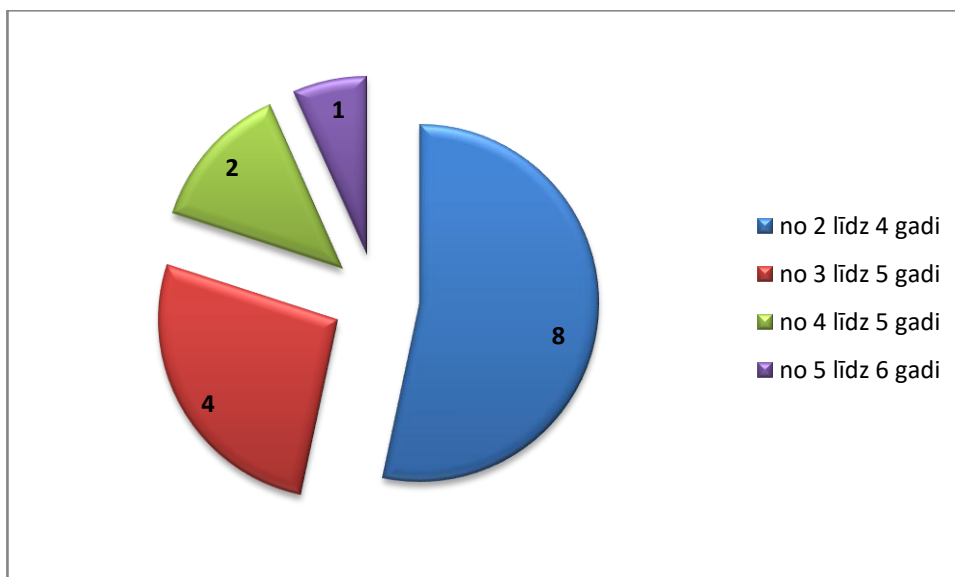
Grupas bērni ir aktīvi, dzīvespriecīgi, zinātkāri. Bērniem ir laba atmiņa, interesējas par neikdienišķās lietām. Labprāt iesaistās jaunās lietās, īpaši āra vidē.

2.3. Vecāku vērtējums par bērnu lasītprasmes sekmēšanu

Darba autore anketēja bērnu vecākus, lai izpētītu ģimenes attieksmi par lasīt mācīšanu. Tāpat noskaidroja vecāku domas par to, kad jāsāk mācīt lasīt un vai vecāki māca saviem bērniem pazīt burtus. Aptaujā piedalījās 15 vecāki, kuru bērni ir vecumā no 4 līdz 5 gadi (pētāmās grupas bērnu vecāki) Anketas jautājumus skat. 1. pielikumā.

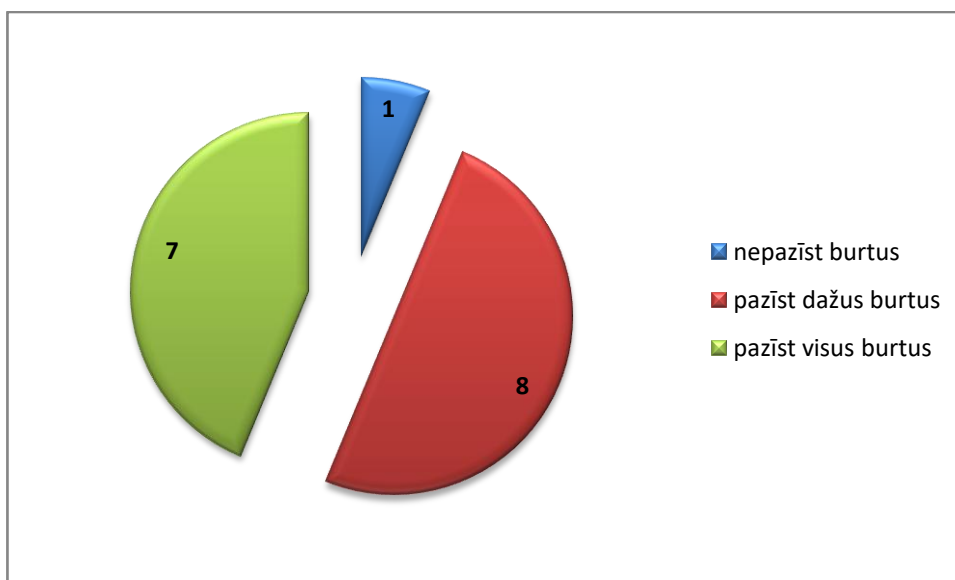
Vecāku iesaistīšanās bērna lasītprasmes apgūvē ir nozīmīga. Vecāki ir paraugs saviem bērniem. Kopīga grāmatu izpēte, priekšā lasīšana savam bērnam, dažādas spēles ir svarīgs elements agrai bērna ieinteresētībai par lasīšanu.

Paužot savu viedokli, no kāda vecuma nepieciešams bērnus iepazīstināt ar burtiem, vairāk kā puse vecāku (8) uzskata, ka tas jādara jau vecumā no 2 līdz 4 gadiem, lai vēlāk burtu apgūšana noritētu veiksmīgāk. 4 vecāki izvēlētos bērnus iepazīstināt ar burtiem vecumā no 3 līdz 5 gadiem. Savukārt, 2 vecāki piedāvātu burtu iepazīstināšanu vecumā no 4 līdz 5 gadiem, pamatojot to, ka tad bērns jau sāk apzināties, kāpēc ir jāmacās lasīt. Tikai viens no aptaujātajiem vecākiem uzskata, ka bērns ar burtiem jāiepazīstina tikai vecumā no 5 līdz 6 gadiem, pamatojot to ar to, ka burti jāsāk mācīt īsi pirms skolas gaitu uzsākšanas.

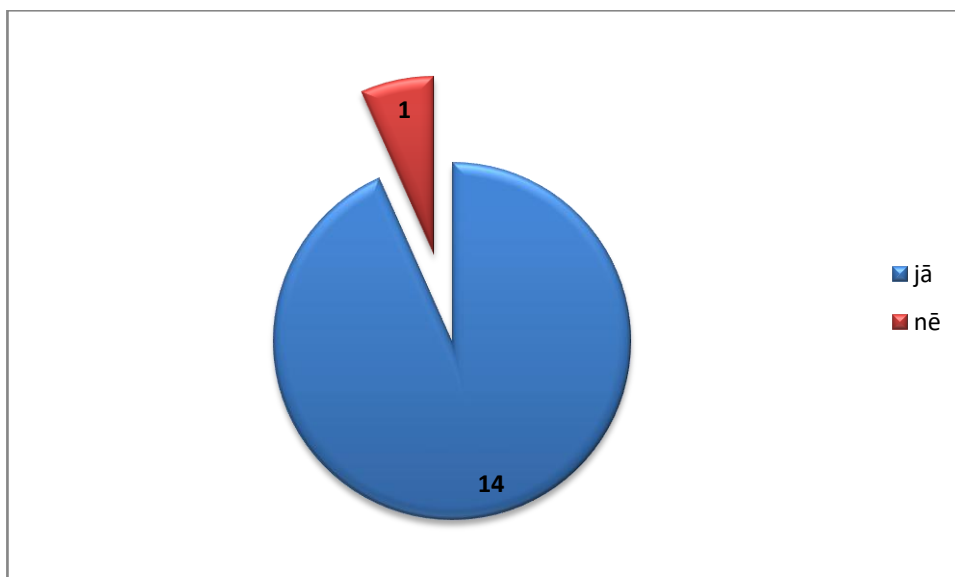
5.attēls. Atbilstošs vecums, lai iepazīstinātu bērnu ar burtiem.

Atbildot uz jautājumu, kā vecāki vērtē sava bērna lasītprasmes iemaņas, puse no vecākiem norāda, ka viņu bērns pazīst dažus burtus. 7 vecāku akcentē, ka bērns zina visus burtus. Tikai 1 vecāks atzīst, ka viņa bērns nepazīst burtus.

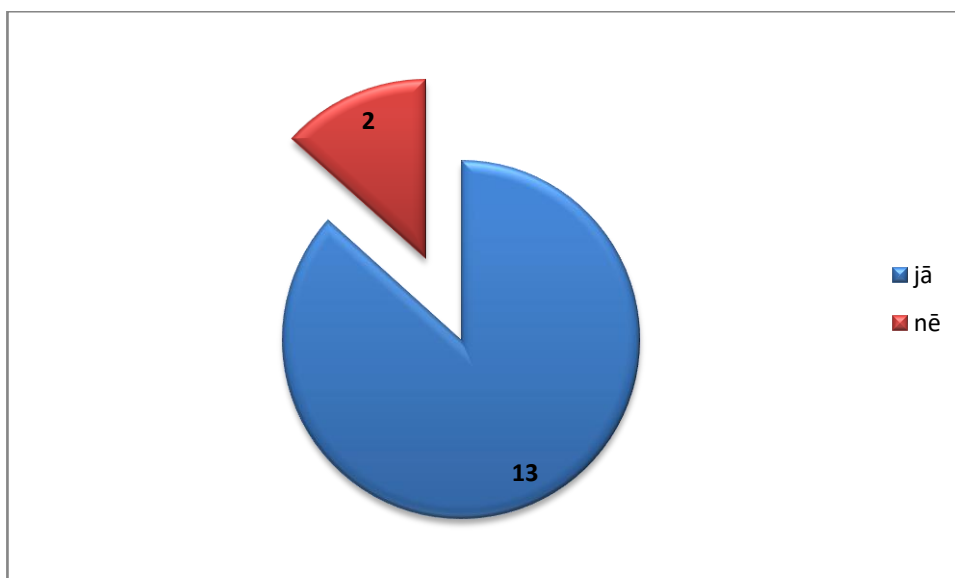
6.attēls. Bērna lasītprasmes iemaņas.

Uz jautājumu, vai vecāki ar bērnu strādā papildus mājās, lai apgūtu lasītprasmi, pozitīvi atbildēja 14 vecāki – burto, meklē pazīstamus burtus dažādos uzrakstos, mēģina lasīt zilbes, lasa priekšā grāmatas, spēlē dažādas spēles, pārraksta pēc dotā parauga dažādus vārdus, piemēram, brāļu un māsu. 1 no aptaujātajiem vecākiem atzina, ka papildus mājās ar bērnu nestrādā, jo nav laika un burtus tāpat iemācīšoties izglītības iestādē.

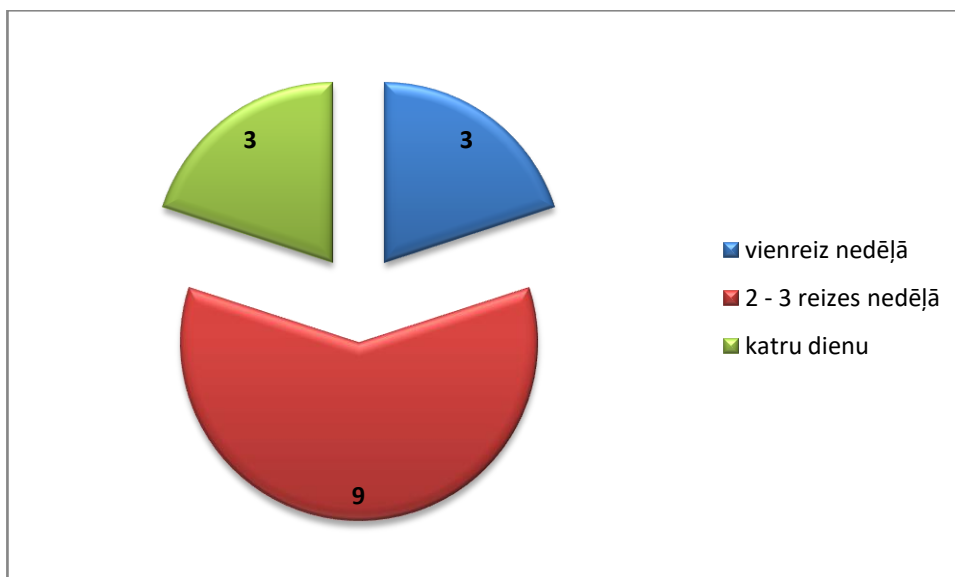
7.attēls. Vecāku palīdzība lasītprasmes apguvē.

13 vecāku norāda, ka bērns pats izrāda interesi par lasītmācīšanos. Bērns lūdz vecākiem, lai priekšā palasa kādu konkrētu grāmatu, nosauc, kas rakstīts dažādos uzrakstos, spēlē dažādas burtu un galda spēles. 2 vecāki norāda, ka bērns ir ļoti jāmudina un jāieinteresē, lai pievērstu vīņus burtiem, grāmatām, spēlēm. Bērni labāk izvēlās spēlēt spēlītes telefonā vai planšetē.

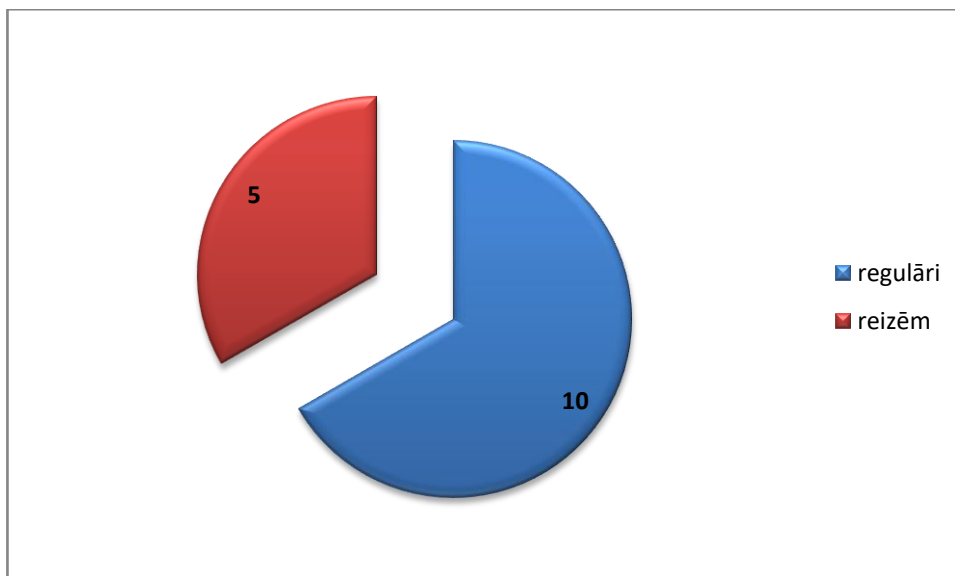
8.attēls. Bērnu interese par lasītmācīšanos.

Atbildot uz jautājumu, cik bieži velta laiku lasītprasmes pamatiemaņu apguvei, 3 vecāki norāda, ka to dara katru dienu, pamatojot, ka vārdus, ko lasīt, var atrast visur. Lielākā daļa vecāku velta laiku 2 līdz 3 reizes nedēļā, ievērojot bērna ieinteresētību un nogurumu, jo darbošanās lielākoties sanāk tikai vakarā. 3 atzīst, ka laiku velta tikai 1 reizi nedēļā, galvenokārt brīvdienās.

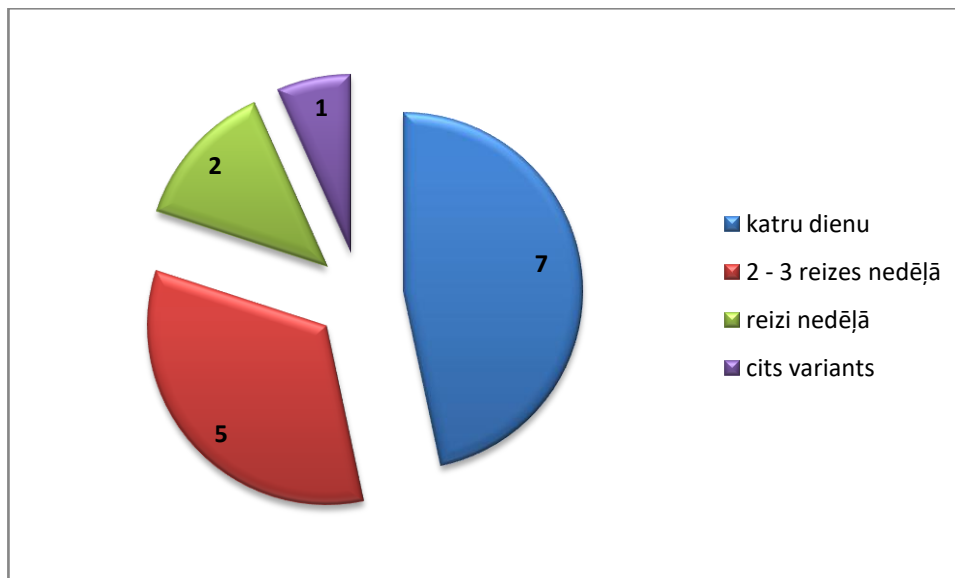
9.attēls. Vecāku velītais laiks lasītprasmes iemaņu apguvei.

Uz jautājumu, vai lasiet priekšā grāmatas bērnam, 10 vecāki atbildēja, ka to dara regulāri. 5 vecāki lasa priekšā reizēm, pamatojot, ka tas atkarīgs no darba laika, noguruma, arī bērna noskaņojuma. Nebija neviena no aptaujātajiem vecākiem, kas nelasītu priekšā grāmatas savam bērnam.

10.attēls. Grāmatu priekšā lasīšana bērniem.

7 vecāki katru dienu bērniem lasa grāmatas. Lielākoties to pamato ar ik vakara pasaciņas vai stāsta lasīšanu pirms miega. 5 vecāki atbildēja, ka lasa 2 līdz 3 reizes nedēļā, atkarībā no aizņemtības un bērna ieinteresētības. 2 vecāki kopīgu grāmatu lasīšanu veic reizi nedēļā, parasti brīvdienās. Tikai 1 vecāks atbildēja, ka bērnam lasa grāmatas, ja bērns pats to prasa – pārsvarā tas ir reti.

11.attēls. Grāmatu lasīšanas priekšā biežums.

Uz jautājumu, vai bērns izrāda interesi par dažādiem uzrakstiem apkārtējā vidē, visi vecāki atbildēja apstiprinoši.

Pēc vecāku saņemtajām atbildēm, ko bērni apkārtējā vidē lasa, darba autore izveidoja populārākos nosauktos piemērus:

- veikalu nosaukumi;
- apdzīvotu vietu nosaukumi;
- pieturu, iestāžu, ielu, mājas vietu, ceļazīmju nosaukumi;
- pārtikas produktu un citu veikala preču nosaukumi;
- automašīnu nosaukumi.

Tāpat vecāki pieminēja, ka bērniem interesē arī informāciju stendi, reklāmas.

Vecāki savu bērnu lasītprasmes attīstīšanai izmanto dažādas metodes, spēles, uzdevumus:

- kopīga grāmatu skatīšanās, pētīšana, lasīšana;
- vārdu puzles, vārdu domino;
- vārdu un zilbju kartītes;
- „kuģu lādēšana” – vārdu saukšana uz viena burta;
- priekšā uzrakstīta vārda, teksta pārrakstīšana;
- vārdu izlikšana ar lego klucīšiem;
- burtu meklēšana avīzēs, žurnālos.

Izzinot metodes, spēles, uzdevumus, kurus vecāki izmanto ikdienā savu bērnu lasītprasmes attīstīšanai, darba autore secina, ka tās ir ne tikai jau sen iepazītas, bet arī jaunas un radošas.

Apkopojot no vecākiem saņemtās atbildes, var secināt, ka lielākā daļa vecāku ir ieinteresēti sava bērna lasītprasmes attīstīšanas procesā. Sarunās ar vecākiem, apstiprinās tas, ka bērna lasīt mācīšanās iesaistās visa ģimene, un bieži tas izvēršas par jautru kopā būšanu. Vecāki atzīst, ka savam bērnam neuzspiež burtu iepazīšanu, lasītmācīšanu, bet šos procesus pārvērš par rotaļu, spēli, lai bērnam netieši radītu vēlmi sākt lasīt.

2.4. Pedagoģiskā darbība netiešās lasītprasmes apguvei

Tā kā jau otro mācību gadu pirmsskolas izglītības iestādes īsteno kompetencēs balstītu mācību pieeju, tad dabas mācību joma ir cieši saistītā ar pārējām sešām mācību jomām. Darba autore sagatavoja un piedāvāja bērniem dažādas aktivitātes, rotaļas un spēles netiešās lasītprasmes sekmēšanai, saistot tos ar dažādiem vērojumiem dabā, augu un dzīvnieku iepazīšanu un izpēti, apkārtējās vides izzināšanu.

Pastaigas.

Pastaigu laikā bērni kopā ar skolotāju veic gan dabas vērojumus – laika apstākļi, augu un koku izskats, dabas skaņu klausīšanās – gan apkārtējās vides iepazīšanu. Tiek mēģināti lasīt dažādi uzraksti uz sabiedriskajām ēkām, piemēram, bibliotēka, pasts, veikals, skola.

Pastaigu laikā bērni bieži iet gar pagasta nosaukuma uzrakstu. Lielākā daļa bērnu jau zina, kas ir uzrakstīts, tomēr skolotāja vienmēr cenšas uzdot kādu interesantu uzdevumu, piemēram, bērniem, kuriem sākas vārds ar kādu no esošajiem burtiem, nostāties tieši pie tā burtiņa, u.c.

12.attēls. Pastaiga. (Autores foto)

Tā kā pirmsskolas izglītības iestāde atrodas lauku reģionā, bērni var iepazīt ainavu dabisko vidi un dabas daudzveidību, kas viņiem jau ir klātesoša. Tā ir liela priekšrocība dabas izpētes procesa laikā. Bieži vien skolotājiem idejas rodas spontāni un bērni paši ir tie, kas tās veido.

13.attēls. Burta „E” izlikšana ar dabas materiāliem (Autores foto).

Pastaigas laikā bērniem bija uzdevums salasīt kastaņus, ar kuriem vēlāk darboties grupā. Bērni kopā ar skolotāju gāja garām vietējo iedzīvotāju sakņu dārziem. Kāda sieviete, kas strādāja dārzā, uzsāka sarunu ar bērniem. Bērni daudz stāstīja par savām ikdienas gaitām. Un tad radās ideja, ka bērni izliks burtu „E”, kuru viņi šajā laikā apgūst. Sieviete laipni piedāvāja arī burkānus. Bērni šo notikumu spilgti atceras un saista to tieši ar burtu „E”.

Burtu un vārdu izlikšana ar dabas materiāliem.

Tā ir jauka sensorā aktivitāte, kas vienmēr iepriecina bērnus. Burtu izlikšanu var veikt gan āra vidē, gan telpās. Bērniem dod uzdevumu izlikt konkrētu burtu no pieejamajiem dabas materiāliem. Tas var būt burts, kas izlikts gan no zariem, lapām, sūnām, kastaņiem, zīlēm utt. Var sarežģīt uzdevumu - meklēt un veidot burtus tieši no tiem materiāliem, ar kuru tas sākas, piemēram, izveidot A no akmeņiem, Č no čiekuriem, K no kastaņiem. Tas ļauj bērnam ne tikai iepazīt un nostiprināt konkrētos burtus, bet arī liek aktīvi kustēties, meklēt, analizēt, spriest.

Šo aktivitāti var nedaudz pārveidot un ļaut bērniem rakstīt burtus smiltīs, lapās, izvilkot ar kociņu zemē.

Lasīšana ar vārdu un attēlu kartītēm.

Darbā ar bērniem autore daudz pielieto M.Montesori metodes, arī lasīšanas apgūvē. Tiek veidoti dažādi lasīšanas kartiņu komplekti atbilstoši tematam. Šie komplekti ļoti noder, kad bērns

tikko sāk lasīt - vārdi tiek uztverti kopumā, nevis burtoti, daudzus vārdus bērns nemaz neizlasīs, bet uzminēs pēc pirmajiem burtiem, bet tas šajā gadījumā ir labi, jo bērns ļoti leposies pats par sevi, cels savu pašapziņu un sapratīs, ka no lasīšanas nav jābaidās - tas ir viegli (Ozola V., 2017).

14.attēls. Kartīšu komplekta izmantošana (Autores foto).

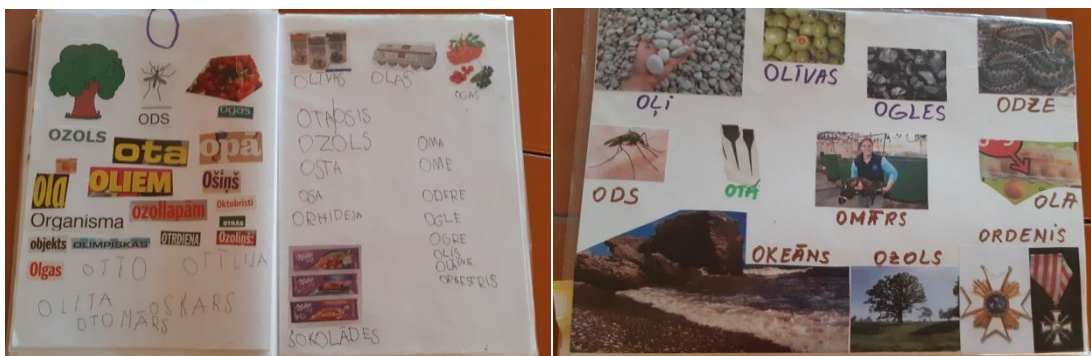
Bērns grupē lapas, augļus pēc to piederības konkrētajam kokam. Uz kartītes ir attēlots koks, auglis un pievienots koka nosaukums. Šis materiāls ļoti aizrauj bērnus, jo var strādāt ar reālām un taustāmām lietām. Parasti ar kartīšu komplektu darbojas individuāli, jo katrs grib piedzīvot atklājuma prieku.

Savas grāmatas veidošana.

Temata ietvaros bērniem tiek piedāvāts veidot katram savu grāmatu. Piemēram, oktobrī bērni izzināja mežu. Tika pētīti koki, lapas, sūnas, ķērpji, sēnes, meža dzīvnieki. Katrs veido grāmatas lappuses pēc saviem ieskatiem – griež attēlus, zīmē, veido kolāžas, raksta, ilustrē. Temata noslēgumā bērns pastāsta par savu grāmatu, ko ir jaunu uzzinājis, kas patika, kas nepatika.

Šis ir labs veids, kā bērnus mudināt vairāk uzmanības pievērst grāmatu pasaulei, tātad arī lasīšanai. Grāmatiņas veidošanā tiek iekļautas visas mācību jomas.

Grupā praktizē arī burta grāmatas veidošanu. Apgūstot burtu, bērniem tiek dots uzdevums kopā ar vecākiem veidot uz A4 formāta lapas burta kolāžu – meklēt attēlus, kuri sākas ar konkrēto burtu, izgriezt no žurnāliem vārdus ar šo burtu u.tml. Tad visu bērnu atnestos darbus, saliek vienā burta grāmatā un kopīgi pārrunā.

15.attēls. Burta „O” grāmatas atvērums (Autores foto).

Šī aktivitāte ir lieliska ar to, ka tiek iesaistīti vecāki - viņi zina, kādu burtu bērni apgūst, pavada laiku kopā ar saviem bērniem, meklē kreatīvus risinājumus darba veikšanai.

Attēls uzraksts - puzzle.

Grupā bērni izrāda lielu interesi par spēlēm, kuru pamatā ir puzzles princips. Bērna uzdevums sākumā ir atpazīt, kas attēlots kartiņā. Uz kartiņas ir uzrakstīts arī attēla nosaukums. Bērnām jāmēģina salikt puzzles gabaliņi, lai veidotos tas pats vārds un attēls, kas parauga kartiņā. Šādi bērns netieši iemācās lasīt īsus vārdus, kā arī vizuāli atpazīt, piemēram, dzīvniekus.

16.attēls. Attēla puzzle (Autores foto).

„Kustīgā alfabēta” izmantošana.

„Kustīgais alfabēts” ir iespiedburtu vai rakstīto burtu komplekts. Grupā ir pieejams alfabēts ar rakstītajiem burtiem, tāpēc bērniem darba autore piedāvā šo variantu. Interese par alfabētu ir liela, jo burtus var aptausīt. Pedagoģs atlasa nepieciešamos burtus konkrēta vārda izlikšanai. Bērnām priekšā ir vārds ar drukātajiem burtiem, un viņš izliek vārdu ar rakstītajiem. Šo aktivitāti pārsvarā bērni veic individuāli.

17.attēls. „Kustīgā alfabēta” izmantošana (Autores foto).

Lai veicinātu bērna patstāvīgu strādāšanu ar kustīgo alfabētu, var piedāvāt kartiņas ar attēlu un rakstītu vārdu - bērns ņem kartiņu un izliek vārdu. Pedagoģs „izlasa” uzrakstīto vārdu. Bērns jūtas apmierināts ar savu veikumu un pedagogs viņu var uzlielīt. Tas cels bērna pašapziņu.

Šīs aktivitātes un spēles tika rūpīgi pārdomātas un izvēlētas, lai pētījuma sākumā un beigās izvērtētu, ka attīstās bērnu lasītprasme – cik labi bērns pazīst burtus, vai pareizi saista skaņu ar burtu, vai atpazīst un var izlasīt īsus, sev zināmus vārdus gan pēc parauga, gan pēc atmiņas.

2.5. Rezultātu salīdzinošā analīze

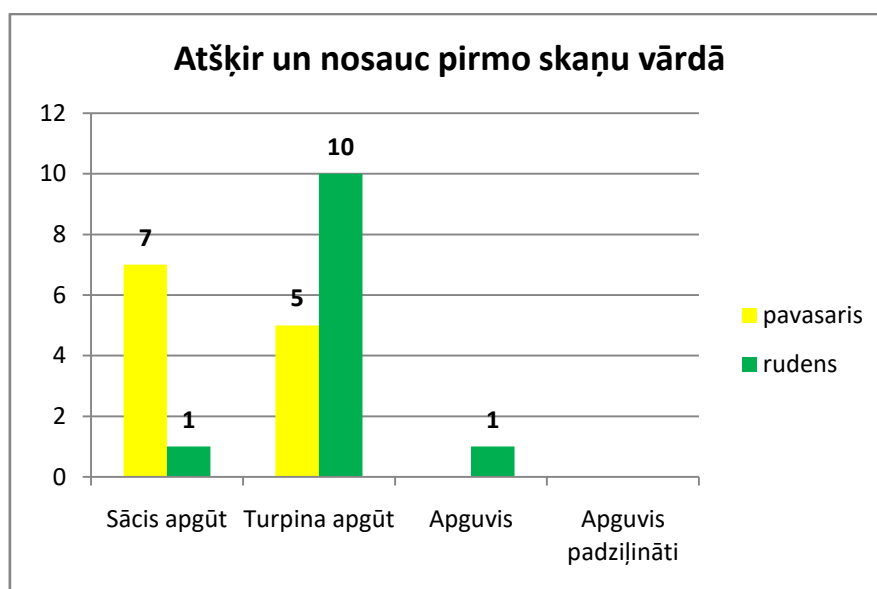
Pētījuma laikā izmantojot dažādas mācīšanās metodes un spēles, tika pozitīvi sekmēta iepriekš izvirzīto kritēriju attīstība. Bērni tika izvērtēti pēc iepriekš sagatavotajiem kritērijiem 2020.gada oktobrī (skat.2.tabulu).

2.tabula. Bērnu lasītprasmes novērtēšanas rezultāti 2020.gada rudenī

Bērna vārds	Atšķir un nosauc pirmo skaņu vārdā	Pareizi izrunā skaņas	Pazīst burtus	Lasa savu vārdu	Lasa atsevišķus vārdus un uzrakstus vidē	Raksta burtu elementus neierobežotā laukumā
Rihards	TA	TA	TA	A	TA	TA
Vivita	TA	A	TA	A	TA	TA
Matīss	A	A	A	A	TA	A
Samanta	SA	TA	TA	TA	TA	TA
Aivis	TA	A	TA	A	TA	TA
Paula	TA	A	TA	A	TA	TA
Māris	TA	A	TA	A	TA	TA

Sanita	TA	A	TA	A	TA	TA
Artūrs	TA	A	A	A	TA	A
Jānis	TA	A	TA	A	TA	TA
Sofija	TA	A	TA	A	TA	A
Ilvars	TA	A	TA	A	TA	A
	Vērtēšanas apzīmējumi: SA – sācis apgūt, TA – turpina apgūt, A – apguvis, AP – apguvis padziļināti					

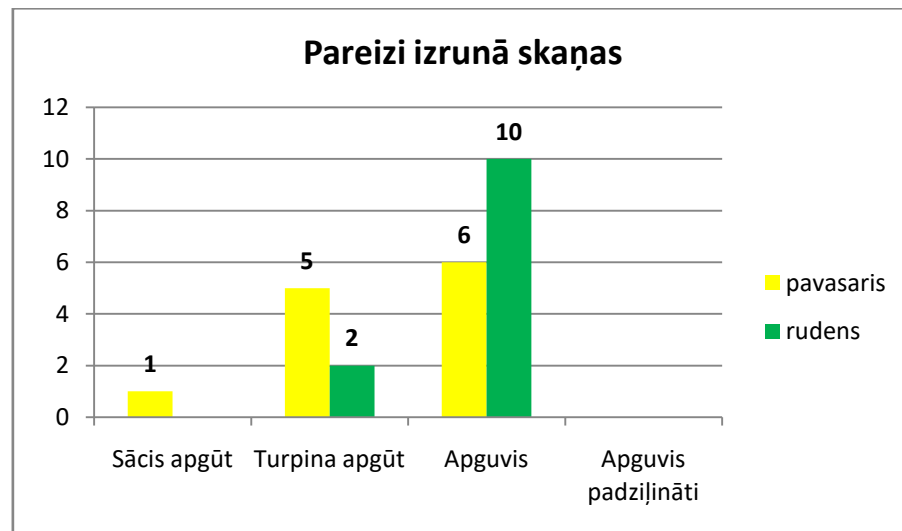
Apkopojot datus var secināt, ka pētījuma laikā ar lasītprasmi saistītie kritēriji ir uzlabojušies. Lai precīzāk to apskatītu un izvērtētu darba autore izveidojusi diagrammas katram no vērtēšanas kritērijiem.

18.attēls. Rezultātu salīdzinājums pavasarī un rudenī.

Kā redzams diagrammā, visiem bērniem rezultāti ir uzlabojušies salīdzinot ar pavasari, izņemot vienu (Samanta). Pēc autores domām tas skaidrojams ar to, ka bērni aktīvi iesaistījās spēlēs un uzdevumos, kuros jāatšķir pirmā skaņa vārdā. Šobrīd bērni ir aizrāvušies ar spēli „Kuģu lādēšana”, kas tieši sekmē vārdu ar vienādu sākuma skaņu meklēšanu.

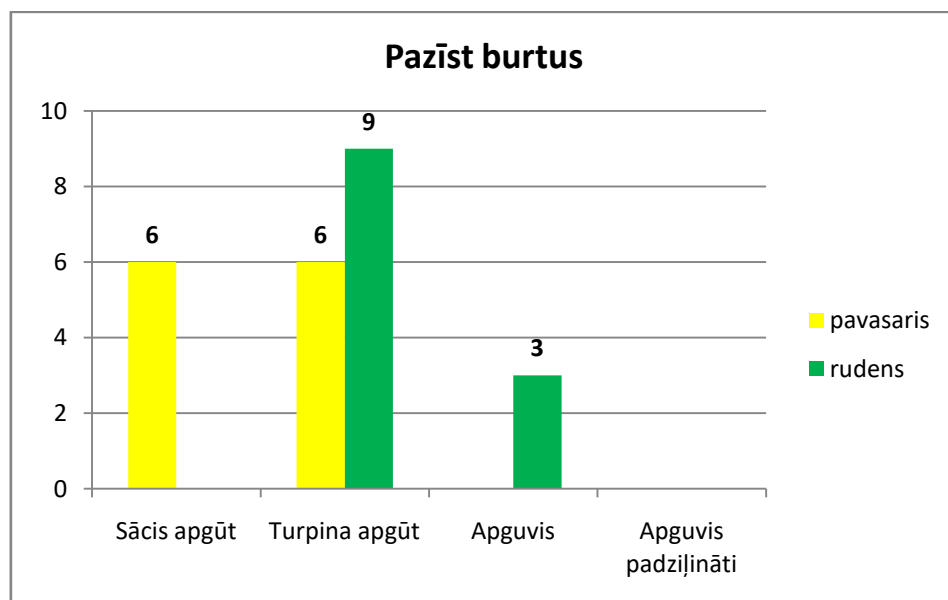
Tālāk tika vērtēts, vai bērni pareizi izrunā skaņas.

19.attēls. Skaņu pareiza izruna pavasarī un rudenī.

Analizējot rezultātus par pareizu skaņu izrunu, var secināt, ka bērniem vērojams izteikts progress. To var pamatot ar plašu valodas attīstīšanas materiālu pielietojumu, piemēram, dažādas pirkstiņrotaļas, vingrinājumi pareizai elpošanai, kā arī logopēda palīdzība atsevišķiem bērniem.

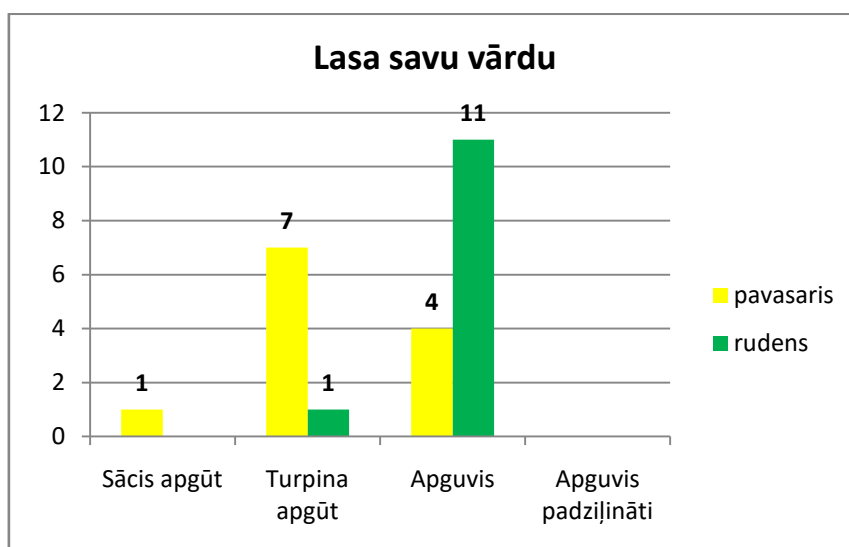
Burtu atpazīšanā vērojamas pozitīva tendence. 3 bērni pazīst visus burtus. 9 bērniem vēl nedaudz sagādā grūtības dažu burtu nosaukšana. Darba autore to skaidro, ka šobrīd bērniem ir liela interese par burtiem, vārdiem, lasīto tekstu.

20.attēls. Burtu pazīšana pavasarī un rudenī.

Tiek pielietotas arī dažādas metodes, īpaši sensorās, burtu iepazīšanā un nostiprināšanā – tie tiek izlikti ar dabas materiāliem, rakstīti smiltīs, veidoti ar plastilīnu, aplicēti u.tml.

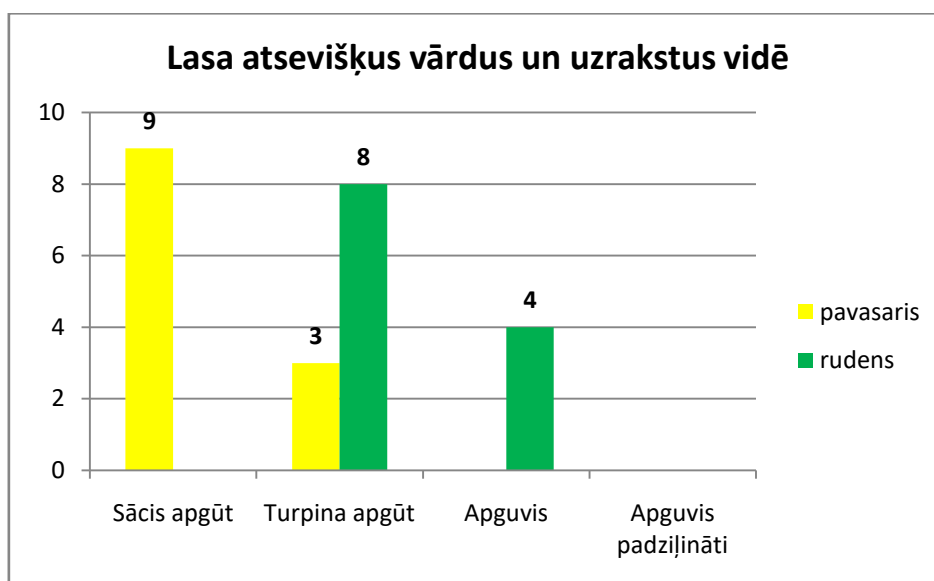
Savu vārdu visi bērni lasa un atpazīst vidē. Tikai vienam bērnam (Samantai) tas vēl nedaudz sagādā grūtības.

21.attēls. Sava vārda lasīšana pavasarī un rudenī.

Bērns savu vārdu grupā var izlasīt dažādās vietās – uz bērna skapīša, bērna vietā pie galda, dežurantu sarakstā, uz individuālo lietu atvilktņēm, uz savām nomarķētajām drēbēm u.c. Bērni savu vārdu ne tikai lasa, bet arī raksta. Paši bērni paraksta savus darbus, parakstās noteikumu lapā. Tas vēlreiz liek secināt, ka lasīšana un rakstīšana ir saistītas un neatdalāmas viena no otras.

Tāpat kā lasīt savu vārdu, bērni attīsta prasmi lasīt atsevišķus uzrakstus un vārdus apkārtējā vidē.

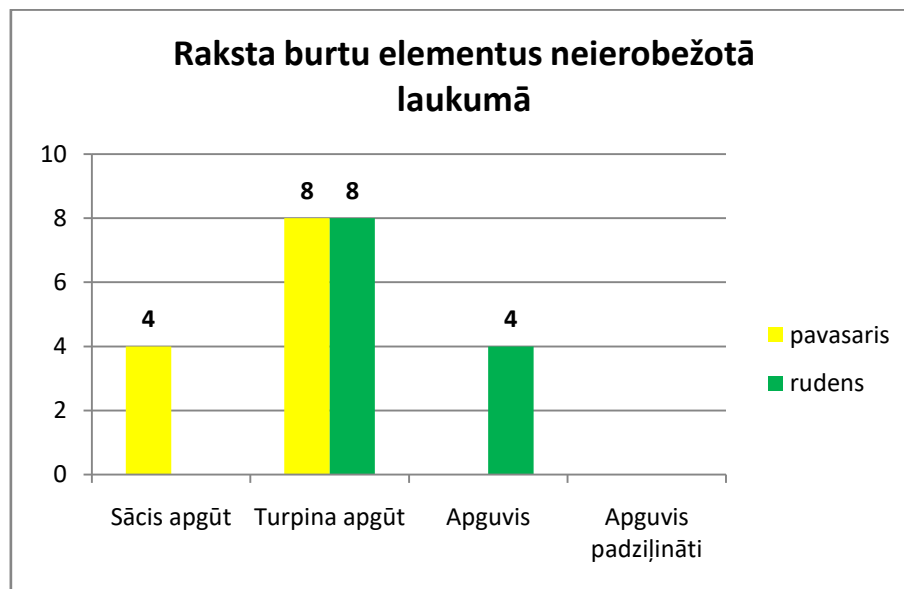

22.attēls. Atsevišķu vārdu lasīšana vidē pavasarī un rudenī.

8 bērni turpina apgūt atsevišķu, sev saistošu un zināmu vārdu lasīšanu vidē. Viņi atpazīst savu vārdu, kādu no drauga vārdiem dežurantu sarakstā, ar skolotājas palīdzību lasa temata

ietvaros biežāk lietotos vārdus. 4 bērni – Matīss, Māris, Artūrs un Jānis – atsevišķu vārdu lasīšanu vidē ir apguvuši. To var pamatot, ka bez skolotājas palīdzības spēj atšķirt un izlasīt, piemēram, koku nosaukumus, atpazīstot pirmo burtu un saistot to ar vidē izvietotajiem koku attēliem ar nosaukumiem. Tāpat šie bērni zina, kurās dienās ēdienkartē ir iekļauti kartupeļi, jo viņi lasa veselumā - atpazīst vārdus, tos nemākot izlasīt tieši.

Kā jau iepriekš minēts, lasīšana ir cieši saistīta ar rakstīšanu.

23.attēls. Burtu elementu rakstīšana pavasarī un rudenī.

Bērni gan atsevišķus burtus, gan vārdus raksta neierobežotā laukumā. Ja pavasarī dažiem bērniem grūtības sagādāja gan rakstāmpiederumu satvēriena, gan rokas veiktības problēmas, tad rudenī var vērot izaugsmi. Tas saistīts ar pirkstu sīkās muskulatūras stiprināšanu, izmantojot dažādus vingrinājumus, piemēram, pincetes satvēriena trenēšana, strādājot ar knaģiem, pincetēm, sīku priekšmetu vēršana uz auklas. Grupas bērniem rudenī tika piedāvāts Montessori materiāls „Metāla ieliktni” – metāla trafareti, kur apvilkt kontūru var gan pa iekšējo, gan pa ārējo līniju. Tika piedāvāti dažādas sarežģītības uzdevumi rokas trenēšanai rakstīšanai. Šis materiāls ļoti saista bērnus, kaut prasa lielu pacietību un rūpību no viņiem.

Pēc darba autores domām rezultāti izvirzītajiem kritērijiem lasītprasmes attīstīšanai ir būtiski uzlabojušies, jo bērnu ikdienā tika iekļautas papildus aktivitātes un spēles, kas ļauj bērniem netieši mācīties lasīt. Autore uzskata, ka piedāvātās metodes ir efektīvas, ja salīdzina rezultātus pavasarī un rudenī, ņemot vērā, ka daudzi bērni neapmeklēja izglītības iestādi vasaras periodā.

Secinājumi

1. Lasīšana ir prasme, kas ir pamats cilvēka dzīvei. Tā ir māka atveidot skaņas ar burtiem, savienot burtus vārdos, uztvert, izprast, analizēt un novērtēt rakstītu tekstu, apzināties lasīšanas mērķi un izvēlēties atbilstīgu lasīšanas veidu.
2. Izvērtējot dažādas lasītprasmes pieejas, var secināt, ka nav vienas universālas metodes, kas derētu ikvienam bērnam. Tāpēc ir svarīgi atrast bērnam vispiemērotāko metodi, lai lasītprasmes apgūšanas process noritētu veiksmīgi.
3. Veseluma metode paredz, ka vārdus apgūst kā veselumu, tos nedala zilbēs. Tādā veidā bērns uztver vārda jēgu atbilstoši tekstam. Līdz ar to tiek apgūta gan lasīšanas tehnikas, gan izpratne par izlasīto.
4. Netiešā lasītprasmes apguve paredz, ka burti, vārdi, teksti bērnam ir visapkārt vidē. Apkārtojās vides iekārtojuma ir jāattīsta bērnam vēlme izzināt, meklēt, analizēt, pētīt.
5. Lai bērnam veidotos cieņa pret dabu, viņam ir jāiemācās atrasties dabā. Esot dabā, bērni gūst sajūtas un iemaņas, ka nosaka turpmākās attieksmes veidošanos ne tikai pret dabu, bet arī pret apkārt notiekošajām lietām, cilvēkiem.
6. Ļoti svarīgs ir ģimenes atbalsts un līdzdalība, lai bērns varētu paplašināt un nostiprināt apgūtās zināšanas. Aktivitātes dabā ar ģimeni rada pozitīvu attieksmi pret dabu, ir veselībai labvēlīgas, attīsta radošumu.
7. Lielākā daļa vecāku ir ieinteresēti sava bērna lasītprasmes attīstīšanas procesā. Bērna lasīt mācīšanās iesaistās visa ģimene. Vecāki atzīst, ka savam bērnam neuzspiež burtu iepazīšanu, lasīt mācīšanu, bet šos procesus pārvērš par rotaļu, spēli, lai bērnam netieši radītu pozitīvu vēlmi sākt lasīt.
8. Rezultāti izvirzītajiem kritērijiem lasītprasmes attīstīšanai ir būtiski uzlabojušies, jo bērnu ikdienā tika iekļautas papildus aktivitātes un spēles, kas ļauj bērniem netieši mācīties lasīt, ņemot vērā bērna individualitāti.

Izmantotās literatūras saraksts

1. Andrušaitē, A., Langenfelde, M. (2010.) *Kas ir āra klase un kāda ir tās loma vides izglītībā?* Pieejams: https://www.daba.gov.lv/upload/File/Publikācijas/ROKASGR_Ara_klase.pdf
2. Anspoka, Z.(2003.) *Veseluma metode lasītmācībā un rakstītmācībā. Skolotāja grāmata.* Rīga: Lielvārds.
3. Auziņa, U. (2014.) *Kas ir laba lasītprasme un kā to sākt veidot?* Pieejams: <https://latviansonline.com/kas-ir-laba-lasitprasme-un-ka-to-sakt-veidot/>
4. Dalgrēns, L., Ščepanckis, A. (2007.) *Brīvdabas pedagoģija.* Valmiera: SIA Valmieras tipogrāfija LAPA.
5. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007.) *Rotaļa – bērna dzīvesveids.* Rīga: Raka.
6. Erasmus+ projekts, (2015). *Lasītmācīšana viegli un ar prieku.* Pieejams: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/9a304671-a3d9-40f8-9e44-f8d5f659663e/REF-Handbook-LV.pdf>
7. Fišers, R. (2005.) *Mācīsim bērniem domāt.* Rīga: Raka.
8. Fišers, R. (2005.) *Mācīsim bērniem mācīties.* Rīga: Raka.
9. Freiberga, I., Priede, L. (2007). *Bērns mācās izzināt pasauli.* Rīga: SIA Izglītības soļi.
10. Freimane, I., Iesmiņa, I., Veģere, I. (2007.) *Vides mācība maziem bērniem.* Rīga: Veiters.
11. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata.* Rīga: SIA “Izglītības soļi”.
12. Gūtmane, S. *Kompetenču pieeja mācību saturā jaunākā vecuma grupās, ikdienas darba organizēšana.* Pieejams: <http://vip.ventspils.lv/wp-content/uploads/Kompeten%C4%8Du-pieeja-m%C4%81c%C4%ABbu-satur%C4%81-jaun%C4%81k%C4%81-vecuma-grup%C4%81s-ikdienas-darba-organiz%C4%93%C5%A1ana.pdf>
13. Helminga, H. (2006.) *Montesori pedagoģija.* Rīga: Jumava.
14. Jurgena, I. (2002.) *Vispārīgā pedagoģija.* Rīga: SIA „Izglītības soļi”.
15. Kameņeva, L., Matvejeva, A., Maņevcova, L., Moniča, A., Samorukova, P. (1987.) *Kā iepazīstināt pirmsskolas vecuma bērnus ar dabu.* Rīga: Zvaigzne.
16. Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., Černova, E., Dzintere, D., Pučure, I., Ukstiņa, R., Miķelsone, I., Suruda, I., Giluča, V. (2003). *Es gribu iet skolā.* SIA “Puse pluss”
17. Karule, A. (1997.) *Ābeces mācības metodika.* Rīga: Zvaigzne ABC.
18. Kauce, A., Kromāne, Dz., Rubene, I. (1972.) *Daba bērniem.* Rīga: Izdevniecība Zvaigzne.

19. Kauliņa, A., Tūbele, S. (2012.) *Lasīšanas traucējumi*. Rīga: Raka.
20. Krūmiņa, I. (2015.) *Paņem dabu aiz rokas. Āra aktivitātes pirmsskolēniem*. Pieejams: http://www.lpii-pasacina.lv/data/rokasgramata_panem_dabu_aiz_rokas.pdf
21. Latviešu valodas aģentūra (2019.) *Pupa. LVA metodikas skolas izdevums latviešu valodas skolotājiem diasporā*. Pieejams: <https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2020/03/PUPA-5-2019.pdf>
22. Latvija valsts meži (2016). *Ceļvedis skolām meža izziņai. Mācīties ir mūsu dabā*. Rīga: Latvijas valsts meži.
23. Lieģeniece, D. (1992.) *Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā*. Rīga: Zvaigzne.
24. Lieģeniece, D., Nazarova, I. (1999.) *Veseluma pieeja valodas apguvē*. Rīga: Raka.
25. "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem" Ministru kabineta noteikumi Nr.716. 21.11.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303371-noteikumi-par-valsts-pirmsskolas-izglitibas-vadlinijam-un-pirmsskolas-izglitibas-programmu-paraugiem>
26. Montessori, M. (2012.) *Absormentmind*. USA: Start Publishing LLC
27. Ozola, V. (2017). *Valodas bagātināšanai*. Pieejams: <https://espats.lv/blogs/darbojamies/valodas-bagatinasanai>
28. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*.(2000). Sast. autoru kol.V.Skujņinas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC
29. Prudņikova, I. (2004.) *Montesori pedagoģija ikdienā*. Rīga: Raka.
30. Ptičkina, Ā. (1999.) *Lasīšanas mācības sākumskolā*. Rīga: Pētergailis.
31. Ptičkina, Ā. (1997.) *Kā mācīsim bērņus lasīt un rakstīt*. Rīga: Zvaigzne ABC.
32. Purmale,R. (2005.) *Holistiskā (veseluma) pieeja lasītmācīšanā*. Žurnāls „Psiholoģijas pasaule”, 2005/09
33. Skola2030 (2019.) *Mācību satura un pieejas plānošana*. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/87>
34. Skola2030 (2019). *ES SAPROTU,TĀTAD ZINU – VARU –GRIBU – PROTU. Vecākiem par pilnveidoto mācību saturu un pieeju pirmsskolā*. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/172>
35. Skola2030 (2019). *Mācību satura un pieejas maiņa pirmsskolā*. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pirmsskola>
36. Skola2030 (2019). *Pirmsskolas mācību programma*. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/materials/D94tbasDR8wfgapbtPhFQ>
37. Svence, G. (1999.) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
38. Špona, A. (2006.) *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: Raka.

39. Špona, A., Jermolajeva, J., Stangaine, I., Siliņa- Jasjukeviča, G., Tauriņa, A., Medne, D., Augstkalne, D. (2015.) *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: Izdevniecība Raka.
40. Tūbele, S. (2008.) *Disleksija vai lasīšanas traucējumi*. Rīga: Raka.
41. Vorda, S. (2017.) *Mazais runā*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Pielikumi

Anketa

Cienījamie vecāki!

Kvalifikācijas darba „4-5 gadus vecu bērnu netiešās lasītprasmes sekmēšana dabas izpētes procesā” ietvaros veicu pētījumu par bērnu lasītprasmes sekmēšanu. Ir svarīgi noskaidrot Jūsu viedokli par šo tēmu. Lūdzu atbildēt uz anketas jautājumiem! Anketas ir anonīmas, iegūtie dati tiks izmantoti tikai kvalifikācijas darba pētījuma datu analīzei.

1. Jūsprāt, no kāda vecuma nepieciešams bērnus iepazīstināt ar burtiem?
 - No 2 līdz 4 gadiem
 - No 3 līdz 5 gadiem
 - No 4 līdz 5 gadiem
 - No 5 līdz 6 gadiem
2. Kā Jūs vērtējat sava bērna lasītprasmes pamatiemaņas?
 - Nepazīst burtus
 - Pazīst dažus burtus
 - Pazīst visus burtus
 - Lasa
3. Jūs ar bērnu strādājat mājās papildus, lai apgūtu lasītprasmi?
 - Jā (paskaidrojiet kā) _____
 - Nē (iemesli) _____
4. Bērns izrāda interesi par lasītmācīšanos?
 - Jā
 - Nē
 - cits
5. Cik bieži Jūs veltiet laiku lasītprasmes pamatiemaņu apguvei?
 - Vienreiz nedēļā
 - 2 – 3 reizes nedēļā
 - Katru dienu
 - Cits variants _____

6. Jūs lasiet bērnam priekšā grāmatas?

- Regulāri
- Reizēm
- nekad

7. Cik bieži Jūs lasiet bērniem grāmatas?

- katru dienu
- 2 – 3 reizes nedēļā
- reizi nedēļā
- retāk
- cits variants _____

8. Bērns izrāda interesi par dažādiem uzrakstiem apkārtējā vidē?

- Jā
- Nē

9. Varat nosaukt kādu piemēru, ko bērns apkārtējā vidē lasa?

10. Kādas metodes, spēles, uzdevumus izmantojiet ikdienā kopā ar savu bērnu lasītprasmes attīstīšanai!

Paldies par atsaucību! 😊